

คำที่ข้ามไม่ได้

ว่าด้วยสิ่งที่ไวยากรณ์บังคับให้พูด และสิ่งที่หายไปเมื่อมันไม่ถูกบังคับอีกต่อไป

AICE Library · what-cannot-cross

11 chapters · single-language edition

Every number, name and year in this volume is traceable to a cited source.

01 . สิ่งที่เราควรจะบังคับให้พูด

เดือนมิถุนายน 1997 กาญจนา นาคสกุล เขียนลงจดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน ถึงเสียงพากย์ไทยในหนังต่างประเทศ ที่พ่อเรียกตัวเองว่า ผม และเรียกลูกอายุไม่ถึงสิบขวบของตัวเองว่า คุณ

คำพากย์ชุดนั้นไม่มีคำไหนแปลผิด I คือ ผม you คือ คุณ ทุกคำมีอยู่ในพจนานุกรม สิ่งที่เกิดคือความสัมพันธ์ กาญจนาเขียนว่ามันขัดหู เพราะไม่มีพ่อคนไหนในเมืองไทยพูดกับลูกตัวเองอย่างนั้น สรรพนามคู่นี้ประกาศออกมาว่าคนสองคนห่างกันและเป็นทางการต่อกัน พ่อกับลูกเก่าขวบยืนอยู่ในความสัมพันธ์แบบนั้นไม่ได้

ความผิดพลาดไม่ได้เริ่มในห้องพากย์ มันเริ่มที่ต้นฉบับ ประโยคอังกฤษที่ส่งมาให้แปลไม่ได้บอกว่าคนสองคนนี้ใกล้ชิดกันแค่ไหน ใครอยู่สูงกว่าใคร ผู้พูดเป็นชายหรือหญิง เพราะ I กับ you ไม่บังคับให้บอกสักอย่างเดียว ภาษาไทยบังคับทั้งสามอย่าง คนพากย์จึงต้องเติมสิ่งที่ต้นทางไม่เคยมี แล้วเติมผิด

นี่คือสันหลังของเล่มนี้ การแปลไม่ได้ทำคำหาย มันทำข้อบังคับหาย ทุกภาษาบังคับให้ผู้พูดระบุบางอย่าง และปล่อยอีกหลายอย่างไว้คลุมเครือได้ รายการของสองกองนี้ไม่เคยตรงกันระหว่างภาษาคู่ไหนเลย สิ่งที่ย้ายไปตอนข้าม คือของในกองที่ถูกบังคับพอถึงอีกฝั่ง มันกลายเป็นของที่ใส่ก็ได้ ไม่ใส่ก็ได้ และของที่ไม่ใส่ก็ได้ สุดท้ายก็ไม่ถูกใส่

ข้อบังคับที่เห็นชัดที่สุดอยู่ในภาษา Tariana ตระกูล Arawak ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเมซอน Alexandra Aikhenvald ลงพื้นที่กับภาษานี้เอง และบันทึกไว้ใน A Grammar of Tariana ว่ากริยาจำกัดแทบทุกตัวต้องแบ evidential ไปด้วย — หน่วยคำที่บอกว่าผู้พูดรู้เรื่องที่กำลังพูดมาจากไหน มีให้เลือกห้าแบบ และเชื่อมติดไปกับกาล ถอดออกเมื่อไร ประโยคผิดไวยากรณ์ทันที พูดว่า "โมเซเล่นฟุตบอล" เปล่าๆ ไม่ได้ ต้องผูกคำตอบไปพร้อมกันว่ารู้มาได้อย่างไร

ภาษาอังกฤษไม่มีข้อนั้น "José played football" จบสมบูรณ์ ถูกไวยากรณ์ และเจียบสนิทเรื่องที่มาของข้อมูล เวลาข้ามจาก Tariana มาอังกฤษ หน่วยคำที่แปลว่าได้ยินคนอื่นเล่าต้องกลายร่างเป็นวลี — apparently, it is said, I hear that, allegedly —

Aikhenvald ระบุกลุ่มคำเหล่านี้ไว้ในฐานะทางออกมาตรฐาน ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ความหมายเพี้ยน มันอยู่ที่สถานะ ต้นทางเป็นหน่วยคำที่ขาดไม่ได้ ปลายทางเป็นคำวิเศษณ์ที่ตัดทิ้งเมื่อไรก็ได้ บรรณาธิการคนถัดไปลบ apparently ออกหนึ่งคำ ประโยคยังอ่านรู้เรื่องเหมือนเดิม และสิ่งที่ไวยากรณ์ต้นทางบังคับไว้ก็หายไปโดยไม่มีใครสังเกต

ภาษาตุรกีปีบเรื่องเดียวกันลงมาเหลือหน่วยคำสองตัว -DI ใช้กับอดีตที่ผู้พูดเห็นมา กับตา -mıŕ ใช้กับอดีตที่ผู้พูดอนุมานเอาหรือได้ยินคนอื่นเล่า สองประโยคต่างกันแค่ตรงนั้นจุดเดียว และเด็กตุรกีจับความต่างนี้ได้ตั้งแต่เล็ก ตามคำอธิบายพื้นฐานของ Aksu-Koç และ Slobin ปี 1986 ภาษา Quechua สำเนียง Cuzco มีสามตัว -mi รู้เอง -si ได้ยินมา -chá เดาเอา ภาษาอังกฤษต้องพ่วงทั้งอนุประโยคเพื่อบอกสิ่งที่ภาษาเหล่านี้บอกด้วยพยางค์เดียว

ภาษาไทยบังคับคนละหมวด และบังคับหนักกว่าที่คนไทยรู้ตัว กริยา eat ในภาษาอังกฤษมีคำเดียว ในภาษาไทยมีสี่ชั้น กิน เป็นชั้นเปล่า รับประทาน เป็นชั้นสุภาพ ฉันใช้กับพระ เสวย ใช้กับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง เลือกผิดชั้นไม่ใช่ความผิดทางสำนวน มันกลายเป็นการลบหลู่ หรือความเป็นทางการผิดที่จนน่าขัน ประโยคไทยว่า "ท่านเสวยแล้ว" บอกฐานะของประธานไว้ในตัวกริยา ประโยค "he ate" บอกไม่ได้ ต้องต่อคำเข้าไปอีกท่อนหนึ่ง

ฝั่งสรรพนามบุรุษที่สองได้เป็นบันไดสี่ชั้น กาญจนาโล่ไว้ครบในบทความปี 1997 ได้เท่าสำหรับผู้ใหญ่ที่นับถือ ได้ฝ่าพระบาท สำหรับหม่อมเจ้า ได้ฝ่าละอองพระบาท สำหรับพระองค์เจ้าขึ้นไป ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สำหรับพระมหากษัตริย์ สรุปล้นสลัดกันไม่ได้ แต่ละรูปตรึงศของผู้ฟังไว้ในตัวคำ คำว่า you ไม่ตรึงอะไรเลย และตรึงไม่ได้ถ้าไม่แทรกคำเรียกขานเข้าไป ครับ กับ ค่ะ ก็เรื่องเดียวกัน ประโยคสุภาพส่วนใหญ่ขาดมันไม่ได้ และมันบอกเพศของผู้พูดกับระดับความเป็นทางการไปพร้อมกัน Eric McCready วางกรอบความหมายเชิงประกอบให้ระบบนี้ในปี 2014 ข้อสรุปตรงกัน ไทยทำให้สิ่งที่อังกฤษปล่อยไว้นอกไวยากรณ์ กลายเป็นโครงสร้างที่บังคับ

คำว่า "คำที่แปลไม่ได้" จึงเป็นกรอบที่ผิด คำอธิบายได้เสมอ รับประทาน อธิบายจบได้ในย่อหน้าเดียว สำนักงานราชบัณฑิตยสภาอธิบายเองในรายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย" ออกอากาศ 30 ตุลาคม 2009 ว่าคำนี้เดิมเป็นสองคำ รับ กับ ประทาน ใช้ตอน

เจ้านายชั้นพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้าประทานของให้สามัญชน และรายการนั้นสั่งให้
เว้นจังหวะระหว่างสองพยางค์เมื่อใช้ในความหมายราชาศัพท์ เพื่อไม่ให้ปนกับคำเดียว
ที่แปลว่ากินเฉยๆ นั่นคือคำอธิบายที่ครบ ใครจะยกไปใส่เชิงอรรถก็ได้

สิ่งที่ทำไม่ได้คือถอนข้อบังคับ คำอธิบายเป็นการเติม และการเติมทำได้เสมอ ข้อบังคับ
เป็นช่องว่างที่ต้องเติม และภาษาที่ไม่มีช่องนั้นสร้างช่องขึ้นมาไม่ได้ ประโยคอังกฤษที่
พูดถึงการกิน ไม่มีที่ว่างบังคับให้ระบุจะใส่ก็ได้ แต่ไม่มีอะไรบังคับ และไม่มีอะไร
สะดุดตอนที่ไม่มี ระยะห่างระหว่าง "ใส่ได้" กับ "ต้องใส่" คือทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้

ถึงตรงนี้ต้องขีดเส้นให้ชัด ข้อเท็จจริงทางไวยากรณ์ข้างบนไม่มีใครเถียง แต่คำถามว่า
ไวยากรณ์แบบนี้เปลี่ยนความจำหรือความคิดของผู้พูดหรือไม่ ยังไม่มีคำตอบ Tosun,
Vaid และ Geraci ปี 2013 รายงานว่าคนพูดตุรกีจำข้อความที่ทำเครื่องหมายว่าเห็น
เองได้ดีกว่า และมักจำข้อความที่ได้ยินต่อมาสลับเป็นเห็นเอง Ünal, Pinto, Burger
และ Papafragou ปี 2016 ทำใหม่ด้วยงานที่ไม่ใช้ภาษาเลย ใช้ภาพแทนคำ แล้วพบว่า
คนพูดตุรกีกับคนพูดอังกฤษสับสนพอๆกัน งานสองชิ้นนี้ตอบสวนทางกัน และการค้น
คว้าของเล่มนี้หาชิ้นที่สามที่ตัดสินไม่พบ

มีงานอีกชิ้นชื่อ "Lost in translation, apparently" ในวารสาร Bilingualism:
Language and Cognition ที่ทดสอบจุดขำนี้กับคนสองภาษาตุรกี-อังกฤษโดยตรง
การค้นคว้าครั้งนี้ยืนยันได้แค่ชื่อเรื่องกับวารสาร ไม่ได้อ่านตัวเลขข้างใน ตัวเลขจาก
งานชิ้นนั้นจึงไม่ปรากฏที่ไหนในเล่มนี้ เส้นที่เล่มนี้ยืนอยู่แคบ และตั้งใจให้แคบ เล่มนี้
อ้างสิ่งที่ข้อความสูญเสียตอนข้ามภาษา ไม่ได้อ้างสิ่งที่สมองผู้พูดกลายเป็น

ข้อสอบสำหรับเข้ามาอยู่ในเล่มนี้มีข้อเดียว ต้องเป็นกรณีที่ระบุวันที่ได้ และมีแหล่ง
อ้างอิงที่เปิดแล้วเจอของจริง ไม่ใช่ตัวอย่างที่เล่าต่อกันมา บทหนึ่งในเล่มนี้มีไว้รื้อ
หลักฐานที่คนอ้างบ่อยที่สุดของประโยคหลักเล่มเอง จำนวนคำเรียกหิมะในภาษาเอสกี
โมพองขึ้นจากการอ้างต่อกัน โดยไม่มีใครกลับไปนับ Laura Martin ไล่สายการอ้างนั้น
ในปี 1986 Geoffrey Pullum เขียนต่อในปี 1989 กฎข้อนี้ใช้กับทั้งเล่ม ข้ออ้างที่เข้า
ข้างสมมติฐานของเราเอง ต้องถูกตรวจหนักกว่าข้ออ้างที่ชัดเจน ไม่ใช่เบากว่า

เล่มนี้เป็นเล่มปิดของหนังสือรุ่นหนึ่งจากโรงงานนี้ รุ่นก่อนหน้าเขียนภาษาอังกฤษก่อน
แล้วค่อยแปลเป็นไทย ภาษาไทยที่ออกมาถูกทุกคำและไม่มีชีวิต เหตุผลอยู่ในสิบสี่

ย่อหน้าที่ผมเพิ่งเขียนไป ถ้าต้นฉบับเป็นอังกฤษ ประโยคถูกบังคับให้ระบุเท่าที่อังกฤษบังคับ ไทยที่เดินตามมาถึงหลังจึงบรรทุกได้แค่นั้น ชั้นเชิงที่ไทยบังคับ — ยศ ระยะทาง ความสุภาพ เพศของผู้พูด — ไม่มีอะไรในต้นฉบับเรียกร้องให้ใส่ ผู้แปลจึงใส่ระดับ กลางๆ ที่ปลอดภัยลงไปทุกประโยค ผลคือหนังสือที่ไม่มีใครในนั้นยืนอยู่ตรงไหนเลย

รุ่นนี้เขียนไทยก่อนโดยตั้งใจ และเหตุผลไม่ใช่ความรักภาษา มันคือเครื่องมือ โรงงานนี้มีเครื่องวัดคุณภาพภาษาไทยแล้ว ยังไม่มีเครื่องวัดคุณภาพภาษาอังกฤษ จึงเขียนด้านที่วัดได้ก่อน แล้วให้อีกด้านเดินตามสัญญาที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร รุ่นถัดไปต้องงามพร้อมกันทั้งสองภาษา ประโยคนั้นเป็นข้อกำหนด ไม่ใช่ความปรารถนา และเงื่อนไขของมันชัดเจนอยู่แล้ว ต้องมีเครื่องวัดฝั่งอังกฤษก่อน

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังข้ามจากอังกฤษมาไทยไม่ได้ เพราะ I กับ you ไม่เคยบังคับให้ต้นฉบับระบุมันไว้ คนพากย์จึงต้องเดา และเดาผิดตั้งแต่คำแรก ในทางกลับกัน แหล่งที่มาของข้อมูลข้ามจาก Tariana หรือตุรกีไปอังกฤษไม่ได้ เพราะปลายทางไม่มีช่องที่ต้องเติม มีแต่คำที่เติมได้ และคำที่เติมได้ก็ตัดออกได้

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงประโยชน์ Tariana ที่มีกริยาจำกัดแต่ไม่มี evidential แล้วเจ้าของภาษายอมรับว่าถูกไวยากรณ์ หรือแสดงภาษาปลายทางที่ไม่มีหมวดหนึ่ง แต่ยังบังคับผู้แปลให้ระบุหมวดนั้นทุกครั้งโดยไม่ต้องเติมคำเข้าไป — ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ประโยคหลักของเกมนี้พังทั้งเล่ม

แหล่ง: กาญจนา นาคสกุล, "คำสรรพนามในภาษาไทยสะท้อนวัฒนธรรมไทย,"
จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 73 (มิถุนายน 2540 / 1997), [http://
legacy.orst.go.th/](http://legacy.orst.go.th/)

knowledges=%E0%B8%84%E0%B8%B3%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0

· สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, "รับประทาน," รายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย," ออกอากาศ 30 ตุลาคม 2552 / 2009, <http://legacy.orst.go.th/>

knowledges=%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%A4%E0%B9%93%E0%B9%90-

%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-
%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92 · Alexandra

Aikhenvald, A Grammar of Tariana, Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/9781315343425>

www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C · Aikhenvald, evidentiality typology, <https://academic.oup.com/book/11481/chapter/160189133> · Aksu-Koç & Slobin 1986, <https://wals.info/refdb/record/Aksu-Koc-and-Slobin-1986> · Martina Faller, Cuzco Quechua evidentials, <https://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-a4.pdf> · Eric McCready, "A Semantics for Honorifics with Reference to Thai," PACLIC 28 (2014), <https://aclanthology.org/Y14-1058.pdf> · Tosun, Vaid & Geraci 2013, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235> · Ünal, Pinto, Bungler & Papafragou 2016, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X15001266> · "Lost in translation, apparently," Bilingualism: Language and Cognition (ยืนยันเฉพาะชื่อเรื่องและวารสาร ตัวเลขยังไม่ได้ตรวจ), <https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6> · Laura Martin 1986, <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1986.88.2.02a00080> · Geoffrey Pullum 1989, <https://pullum.ppls.ed.ac.uk/EskimoHoax.pdf>

02 • หญิงสาวคนนั้น

ราวต้นถึงกลางศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล ทือเล็กซานเดรีย ผู้แปลชาวียกลุ่มหนึ่ง อ่านคำฮีบรู *almah* ในอิสยาห์ 7:14 แล้วเขียนลงเป็นภาษากรีกว่า *parthenos*

คำสองคำนั้นไม่ได้ขัดกัน และไม่มีคำไหนเป็นคำแปลผิดของอีกคำ สิ่งที่เปลี่ยนคือข้อสรุปที่ผู้อ่านถูกบังคับให้สรุป ฮีบรูบังคับเรื่องวัย กรีกบังคับแคบกว่านั้น ช่องว่างระหว่างข้อบังคับสองข้อนี้คือที่ที่หลักคำสอนสองพันปีมาตั้งอยู่

ฮีบรูของอิสยาห์ 7:14 ตามฉบับ Masoretic Text เขียนว่า *הַאֲלֻמָּהּ* (*ha-almah*) — "หญิงสาวคนนั้น" ในความหมายผู้หญิงที่อยู่ในวัยมีบุตรได้ ความเห็นหลักในวงวิชาการ (Sweeney 1996, Coogan 2007) ถือว่า *almah* บอกวัย และ "has nothing to do with virginity" ภาษาฮีบรูมีคำเฉพาะสำหรับหญิงพรหมจารีอยู่แล้ว คือ *betulah* ผู้เขียนอิสยาห์ไม่ได้หยิบคำนั้นมาใช้

แต่นั้นไม่ได้แปลว่าอิสยาห์กำลังบอกว่าเธอไม่ใช่หญิงพรหมจารี มันแปลว่าประโยชน์ไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้เลย *almah* เปิดคำถามค้างไว้ ผู้อ่านฮีบรูจะสรุปไปทางไหนก็ได้ ตัวบทไม่บังคับสักทาง

parthenos แคบกว่า เซปต์วาจินต์ — พระคัมภีร์ฮีบรูฉบับแปลเป็นภาษากรีก ทำขึ้นโดยชาวียในอเล็กซานเดรีย — เลือกคำที่หมายถึงหญิงพรหมจารี หญิงสาวในวัยมีบุตรที่ยังไม่เคยแต่งงานคนหนึ่ง เป็นได้ทั้ง *almah* และ *parthenos* พร้อมกัน กรีกจึงไม่ได้พูดสวนฮีบรู มันปิดทางที่ฮีบรูเปิดค้างไว้

ตรงนี้คือจุดที่ของหาย ผู้อ่านฮีบรูไม่ถูกบังคับให้สรุปเรื่องพรหมจรรย์ ผู้อ่านกรีกเลี้ยงไม่ได้ ไม่มีใครโกหกสักคน ไม่มีคำไหนหายไปด้วย สิ่งที่หายคือความเจียบ และความเจียบไม่มีที่อื่นในภาษาปลายทาง เพราะทุกคำที่หยิบมาวางย่อมบังคับอะไรบางอย่างเสมอ ผู้แปลเลือกได้ว่าจะบังคับอะไร เลือกไม่บังคับอะไรเลยไม่ได้

แหล่งวิชาการไม่ตรงกันตรงนี้ และเล่มนี้พิมพ์ทั้งสองฝั่ง Eerdmans Commentary on the Bible (Saldarini 2001, หน้า 1007) เรียก *parthenos* ว่าเป็นคำแปลผิดของ *almah* ตรงๆ เล่มนี้เดินคนละทาง คำแปลผิดคือคำที่ยืนยันสิ่งที่ต้นฉบับปฏิเสธ ฮีบรูไม่

ได้ปฏิเสธอะไรตรงจุดนั้น ข้อขัดแย้งจริงจึงอยู่ที่ว่าการทำให้แคลลงนับเป็นความผิดหรือไม่ และคำถามนั้นยังไม่จบ

น้ำนักทางหลักคำสอนไปตกอยู่บนถ้อยคำกรีก ไม่ใช่ฮีบรู มัทธิว 1:23 ยกถ้อยคำ parthenos มาอ้าง เพื่อเสนอว่าพระเยซูประสูติตรงตามคำพยากรณ์ในอิสยาห์ และ มัทธิว 1:25 ย้ำว่าโยเซฟไม่ได้ร่วมหลับนอนกับมารีย์ก่อนเธอคลอด นั่นคือฐานทางตัวบทของหลักคำสอนเรื่องพระเยซูประสูติจากหญิงพรหมจารีในศาสนาคริสต์

ตัวบทเซปตัวจินต์ฉบับเต็มที่เราได้อ่านได้ทุกวันนี้ ไม่ได้มาจากศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล ต้นฉบับพระคัมภีร์กรีกที่เก่าที่สุดเท่าที่รู้จักกันก่อนพบ Dead Sea Scrolls คือ Papyrus Rylands 458 เป็นชิ้นส่วนเพนทาทุก กำหนดอายุจากลายมือไว้ราวกลางศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล ส่วนตัวบทเต็มมาถึงปัจจุบันผ่านสำเนาตัวอักษรใหญ่สามเล่ม — Codex Vaticanus (ศตวรรษที่ 4 CE), Codex Sinaiticus (กลางศตวรรษที่ 4 CE) และ Codex Alexandrinus (ศตวรรษที่ 5 CE)

เรื่องเล่าว่าใครเป็นคนแปลมาที่หลังคำแปล ธรรมเนียมสืบมาจาก Letter of Aristeas ที่เล่าถึงผู้แปลเจ็ดสิบสองคน ส่งมาจากเยรูซาเล็ม ทำงานอยู่ในอเล็กซานเดรียยุค ราชวงศ์ทอเลมี แต่ตัว Letter เองเป็นงานเขียนคนละชิ้น นักวิชาการส่วนใหญ่กำหนดอายุไว้ที่ศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล ชำกว่าเหตุการณ์ที่มันเล่าถึง

ธรรมเนียมฝ่ายอีสเทิร์นออร์ทอดอกซ์เล่าว่า สิเมโอน หนึ่งในผู้แปลเจ็ดสิบคน สงสัยคำ parthenos แล้วได้รับคำบอกจากเบื้องบนว่าเขาจะไม่ตายจนกว่าจะได้เห็นคำนั้น สำเร็จ เรื่องนี้ถูกใช้อธิบายลูกา 2:26 เอกสารค้นคว้าของเล่มนี้ระบุไว้ชัดเจนว่าเป็น ธรรมเนียมของคริสตจักร ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่ยืนยันได้ และเล่มนี้พิมพ์มันไว้ในฐานะ นั้น

ปี 1952 คำตัดสินนี้กลับมาเป็นข้อพิพาทสาธารณะอีกครั้ง คณะผู้แปล Revised Standard Version แปล almah ว่า "young woman" แล้วเกิดการโต้แย้งขึ้นในหมู่ คริสเตียนอเมริกันสายอนุรักษนิยม ศิษยาภิบาลคนหนึ่งเผาฉบับ RSV ต่อหน้า สาธารณะ (Metzger 2001, หน้า 120) ไม่มีต้นฉบับใหม่ ไม่มีหลักฐานใหม่ มีแต่คำ ภาษาอังกฤษที่เปลี่ยนไปหนึ่งคำ

ฉบับแปลทุกวันนี้ยังแยกกันอยู่ ฉบับที่แพร่หลายในกลุ่มอีแวนเจลิคัลอย่าง NIV และ ESV ยังใช้ "virgin" ฉบับสมัยใหม่ส่วนใหญ่ใช้ "young woman" ข้อพิพาทไม่ได้อยู่ที่ฮีบรู ทั้งสองฝ่ายอ่านคำเดียวกัน มันอยู่ที่ว่าภาษาอังกฤษจะรับข้อบังคับข้อไหนไปแบก

สิ่งที่เอนทรีนี้อ้างจึงแคบ ไม่ได้อ้างว่าใครแปลผิด ไม่ได้อ้างว่าหลักคำสอนถูกหรือผิด อ้างแค่คำฮีบรูคำหนึ่งเปิดคำถามค้างไว้ คำกรีกคำหนึ่งปิดมันลง และภาษาปลายทางไม่มีที่ว่างให้คำถามที่เปิดค้าง ผู้แปลที่อเล็กซานเดรียในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาลไม่ได้เลือกระหว่างถูกกับผิด เขาเลือกระหว่างข้อบังคับสองข้อ และเขาต้องเลือก

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ความเจียบของ almah ข้ามไม่ได้ ฮีบรูมีคำว่า betulah สำหรับหญิงพรหมจารีอยู่แล้วและไม่ใช้ ตัวบ่งชี้บังคับเรื่องวัยและปล่อยเรื่องสถานะไว้ว่าง กรีกต้องหยิบคำที่บังคับอะไรสักอย่าง และเมื่อหยิบแล้ว ที่ว่างนั้นก็ไม่มีอยู่อีกเลย

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนแสดงว่าคำถามเรื่องพรหมจารีไม่เคยเปิดค้างอยู่จริง — จะโดยชี้ว่า almah ในภาษาฮีบรูบังคับเรื่องนี้อยู่แล้ว คำนความเห็นของ Sweeney 1996 และ Coogan 2007 หรือโดยชี้ว่าภาษากรีกในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาลมีคำที่บังคับเฉพาะวัยและปล่อยสถานะไว้ว่างได้อย่าง almah แล้วผู้แปลข้ามคำนั้นไป ถ้าคำนั้นมีอยู่จริง parthenos ก็เป็นทางเลือก ไม่ใช่ข้อบังคับ และเอนทรีนี้ผิด

แหล่ง: Isaiah 7:14 — https://en.wikipedia.org/wiki/Isaiah_7:14 · Letter of Aristeas — https://en.wikipedia.org/wiki/Letter_of_Aristeas · Papyrus Rylands 458 — https://en.wikipedia.org/wiki/Papyrus_Rylands_458 · Codex Vaticanus — https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Vaticanus · Codex Sinaiticus — https://en.wikipedia.org/wiki/Codex_Sinaiticus (หน้าเหล่านี้คือที่มาของการอ้างอิงทุกชิ้นในเอนทรี — Sweeney 1996, Coogan 2007, Saldarini 2001 หน้า 1007 ใน Eerdmans Commentary on the Bible และ Metzger 2001 หน้า 120 เล่มนี้ไม่ได้เปิดตัวเล่มต้นทางเหล่านั้นเอง)

03 • สองฉบับ หนึ่งประเทศ

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1840 ที่ Waitangi หัวหน้าเผ่าเมารีหรือ rangatira ลงนามพร้อมกับ William Hobson ผู้แทนของอังกฤษ ในเอกสารสองฉบับที่ไม่ได้พูดเรื่องเดียวกัน ทั้งสองฝ่ายลงนามราวกับว่ามันพูดเรื่องเดียวกัน จำนวนคนที่ลงนามในวันนั้น แห่ลงบันทึกไว้เป็นช่วง 43 ถึง 46 คน ไม่ใช่ตัวเลขเดียว

ข้อ 1 ของฉบับภาษาอังกฤษระบุว่าหัวหน้าเผ่ายก "all the rights and powers of sovereignty" เหนือดินแดนของตนให้แก่พระราชินี ข้อ 1 ของฉบับภาษาเมารี ที่เรียกกันว่า te Tiriti ระบุว่าหัวหน้าเผ่ายก "te kawanatanga katoa" ให้ คำนั้นแปลว่าการปกครองทั้งหมด ช่องว่างทั้งบทยู่ระหว่างสองบรรทัดนั้น

การเลือกคำว่า kawanatanga ไม่ใช่ความสะเพร่า มันคือคำที่มีอยู่จริงในวันนั้น kawanatanga เป็นคำทับศัพท์ของ governance และ governor และชาวเมารีรู้จักคำว่า kawana มาก่อนแล้ว จากพระคัมภีร์ฉบับแปล และจาก kawana ของนิวเซาท์เวลส์ที่อยู่ถัดไป ส่วนคำว่า sovereignty ในภาษาเมารีเวลานั้นไม่มีคำที่ตรงกันเลย ผู้แปลจึงไม่ได้เลือกระหว่างคำที่ถูกกับคำที่ผิด เขาเลือกคำที่ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่ภาษามีให้เลือก

ข้อ 2 ของฉบับภาษาเมารีทำให้ช่องว่างกว้างขึ้นอีก ตรงนั้นหัวหน้าเผ่าได้รับหลักประกันว่าจะมี "te tino rangatiratanga" เหนือที่ดิน หมู่บ้าน และสมบัติของตน แปลว่าการใช้อำนาจหัวหน้าเผ่าอย่างไม่มีเงื่อนไข ฉบับหนึ่งจึงบอกว่าอำนาจสูงสุดถูกยกไป แล้ว อีกฉบับบอกว่าการปกครองถูกยกไป แล้วรับประกันอำนาจหัวหน้าเผ่าคืนไว้ในข้อถัดมา

อ่านฉบับภาษาอังกฤษให้จบ สิ่งที่ได้คืออำนาจอธิปไตยที่เปลี่ยนมือ อ่านฉบับภาษาเมารีให้จบ สิ่งที่ได้คือผู้ว่าการหนึ่งคน กับหัวหน้าเผ่าที่ยังเป็นหัวหน้าเผ่าอยู่ การอ่านทั้งสองแบบถูกต้องตามตัวบทของฉบับที่ตัวเองอ่าน

ก่อนลงนามครั้งแรก มีการถกกันจริง คืนวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 1840 มิซซันนารี Henry Williams กับหัวหน้าเผ่าที่มาชุมนุมกัน ถกความหมายของสนธิสัญญากันทั้งคืน จากนั้นการลงนามยังเดินต่ออีกสองรอบ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ ที่ Waimate หัวหน้าเผ่า 6

คน วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ที่ Mangungu ในเขต Hokianga อีก 64 คน Hobson ลงนามด้วยตัวเองทุกครั้ง ช่องว่างระหว่างสองฉบับผ่านคืนที่ถกกันมาได้ และผ่านการลงนามอีกสองครั้งมาได้

หน่วยงานของรัฐนิวซีแลนด์เองพูดเรื่องนี้ไว้ตรงๆ เว็บไซต์ประวัติศาสตร์ทางการของ Ministry for Culture and Heritage เขียนว่า "It is widely accepted that the use of the words 'kawanatanga' and 'tino rangatiratanga' ... contributed to later differences of view between the Crown and Māori over how much authority the chiefs would retain and how much the governor would have." ประโยคนี้ไม่ได้กล่าวหาใคร มันชี้ว่าคำสองคำเป็นเหตุ

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2014 Waitangi Tribunal ตัดสินเรื่องนี้เป็นลายลักษณ์อักษร Tribunal คือองค์กรของรัฐนิวซีแลนด์ที่มีอำนาจวินิจฉัยความหมายของสนธิสัญญา รายงานระยะที่ 1 ของการไต่สวน Te Paparahi o Te Raki ในเขต Northland สรุปได้ว่า "The rangatira who signed te Tiriti o Waitangi in February 1840 did not cede their sovereignty to Britain. That is, they did not cede authority to make and enforce law over their people or their territories."

Tribunal ระบุว่าฝ่ายอังกฤษอธิบายสนธิสัญญาไว้อย่างไร Hobson และตัวแทนของเขาอธิบายว่าสนธิสัญญาให้อำนาจอังกฤษ "the power to control British subjects and thereby to protect Māori" และไม่เคยอธิบายข้อเรียกร้องอธิปไตยเต็มรูปที่อยู่ในฉบับภาษาอังกฤษ ข้อสรุปที่ตามมาคือ the Crown หรือฝ่ายรัฐอังกฤษ "did not acquire that sovereignty through an informed cession by the rangatira who signed te Tiriti"

คำวินิจฉัยนั้นไม่ได้บอกว่ามีใครโกหก คำที่รับน้ำหนักคือ informed สิ่งที่ไม่เกิดขึ้นคือการยกอธิปไตยโดยรู้ว่ากำลังยกอะไร ไม่ใช่การหลอกลวง แพ้ที่บทนี้ใช้ระบุว่าฝ่ายอังกฤษอธิบายอะไร และไม่ได้อธิบายอะไร มันไม่ได้ระบุว่าทำไมอธิบายนั้นตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ บทนี้จึงไม่เต็มคำตอบนั้นให้

ระยะเวลาคือส่วนที่ต้องอ่านซ้ำลง ระหว่างการลงนามเดือนกุมภาพันธ์ 1840 กับคำวินิจฉัยวันที่ 14 พฤศจิกายน 2014 ห่างกัน 174 ปี ตลอดช่วงนั้นเอกสารทั้งสองฉบับมี

อยู่พร้อมกัน อ่านได้ทั้งคู่ และแต่ละฝ่ายอ่านฉบับของตัวเองตามที่มันเขียนไว้ ช่องว่างไม่ได้ถูกซ่อน มันเปิดอยู่ตลอด

กรณีนี้แข็งที่สุดในเล่มด้วยเหตุผลเดียว มืองค์กรของรัฐที่ตั้งอยู่จริงเขียนคำวินิจฉัยเรื่องช่องว่างทางคำแปลลงบนกระดาษ พร้อมวันที่ กรณีอื่นในเล่มนี้ต้องอนุมานผลจากร่องรอยที่เหลืออยู่ กรณีนี้ไม่ต้อง บันทึกบอกไว้เอง

คำอ่านที่แข็งที่สุดในทางตรงข้ามอยู่ที่ขอบเขตของคำวินิจฉัยเอง รายงานฉบับนั้นเป็นรายงานระยะที่ 1 ของการไต่สวนเขตเดียว คือ Te Paparahi o Te Raki และพูดถึงหัวหน้าเผ่าที่ลงนามในเดือนกุมภาพันธ์ 1840 แพ้ที่บทนี้ใช้ไม่ได้บันทึกว่ารัฐบาลนิวซีแลนด์ตอบสนองอย่างไร และไม่ได้บันทึกผลต่อสถานะทางรัฐธรรมนูญในวันนี้ บทนี้จึงไม่พูดแทน สิ่งที่คำวินิจฉัยยืนยันมีข้อเดียว ช่องว่างระหว่างสองฉบับมีอยู่จริง และมันสำคัญพอที่รัฐต้องลงมาตัดสิน

สิ่งที่ไม่ข้ามในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 1840 ไม่ใช่คำ คำนั้นหาตัวแทนได้ sovereignty ได้ kawatanga มายืนให้ สิ่งที่ข้ามคือข้อผูกพันที่คำต้นทางบังคับให้ผู้อ่านสรุป ผู้ลงนามทั้งสองฝ่ายอ่านเอกสารของตัวเอง สรุปอย่างถูกต้อง และสรุปกันคนละอย่าง

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: อำนาจอธิปไตยในความหมายที่ภาษาอังกฤษปี 1840 บังคับให้ผู้อ่านสรุป คือยกแล้วยกเลย ทั้งอำนาจออกกฎหมายและอำนาจบังคับใช้เหนือผู้คนและดินแดน ภาษาเมารีไม่มีคำที่บังคับข้อสรุปนั้น คำที่ใกล้เคียงที่สุดคือ kawatanga และ kawatanga บังคับเพียงว่ามีผู้ว่าการหนึ่งคนเข้ามา

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีบันทึกจากเดือนกุมภาพันธ์ 1840 แสดงว่ามีคนอธิบายข้อเรียกร้องอธิปไตยเต็มรูปแบบภาษาอังกฤษให้ rangatira ฟังเป็นภาษาเมารีก่อนลงนาม หรือ Waitangi Tribunal ออกคำวินิจฉัยภายหลังที่กลับข้อสรุปของวันที่ 14 พฤศจิกายน 2014 ถ้าอย่างแรกปรากฏขึ้น บทนี้เปลี่ยนจากเรื่องช่องว่างที่ไม่มีใครปิด เป็นเรื่องช่องว่างที่มีคนบอกด้วยปาก แต่ไม่มีใครเขียนลงในตัวบท

แหล่ง:

- New Zealand Ministry for Culture and Heritage, "Differences between the texts" — <https://nzhistory.govt.nz/politics/treaty/read-the-Treaty/differences-between-the-texts>

- National Library of New Zealand, He Tohu, "Two languages, different meanings" — <https://natlib.govt.nz/he-tohu/korero/two-languages-different-meanings>
- "Kāwanatanga" — <https://en.wikipedia.org/wiki/K%C4%81wanatanga>
- Waitangi Tribunal, "Report on stage 1 of the Te Paparahi o Te Raki inquiry released", 14 พฤศจิกายน 2014 — <https://www.waitangitribunal.govt.nz/en/news/report-on-stage-1-of-the-te-paparahi-o-te-raki-inquiry-released>

04 · ทำอย่างที่ไม่ต้องแปล

ปี 645 Xuanzang กลับถึงฉางอานหลังเดินทางบกไปอินเดียมาสิบหกปี และมรดกที่เขาทิ้งไว้ในฐานะนักแปลไม่ใช่ทฤษฎีว่าแปลอย่างไร แต่เป็นบัญชีห้าข้อว่าคำแบบไหนห้ามแปล บัญชีนั้นชื่อ 五種不翻 — "five kinds that do not translate" — ทำประเภทของคำที่ต้องถอดเสียงไว้ ไม่ใช่ถอดความ

ก่อนหน้านั้นราวสองศตวรรษครึ่ง มีคนทำงานเดียวกันด้วยวิธีตรงข้าม Kumārajīva (344–413) เกิดจากพ่อแม่เชื้อสายกุกาและอินเดีย เข้าฉางอานปี 401 แล้วคุมสำนักแปลที่นั่น ราวสิบเอ็ดปีถัดมาทีมของเขาแปลพระสูตรออกมาเป็นชุด รวมทั้ง Lotus Sutra เสร็จปี 406 เจ็ดผูก และกลายเป็นฉบับมาตรฐานของเอเชียตะวันออกตั้งแต่นั้น กับ Diamond Sutra ที่แปลระหว่างปี 402 ถึง 412

Kumārajīva เอาความหมายก่อนถ้อยคำ มีบันทึกการโต้กันกับ Sengrui ศิษย์ของเขาไว้ตอนหนึ่ง Sengrui แปลบรรทัดหนึ่งตามตัวว่า 天見人, 人見天 "ฟ้าเห็นคน คนเห็นฟ้า" Kumārajīva ไม่รับ เขาให้เปลี่ยนเป็น 人天交接, 兩得相見 "คนกับฟ้าเชื่อมถึงกัน ทั้งสองฝ่ายจึงเห็นกันได้" อีกทีหนึ่งเขาเทียบการแปลมนตร์สันสกฤตตามตัวอักษรว่าเหมือน 嚼飯與人 เคี้ยวข้าวแล้วป้อนคนอื่นกิน ของถูกย่อยมาก่อนถึงปาก รสจึงไม่เหลือ

Xuanzang (602–664) ทำอีกแบบ เขาออกเดินทางบกไปอินเดีย อยู่ที่นั่นสิบหกปี กลับถึงฉางอานปี 645 แล้วตั้งสำนัก Yogācāra ร่วมกับศิษย์ชื่อ Kuiji — สำนักเดียวกันที่จีนเรียก Faxiang, Weishi และ Ci'en — วัด Daci'en ตั้งขึ้นปี 648 และกลายเป็นวัดต้นสำนัก

ความต่างของสองวิธีวัดได้จากบรรทัดเดียวในพระสูตรเล่มเดียวกัน ใน Heart Sutra ฉบับของ Kumārajīva (Taishō T223) บรรทัดนั้นอ่านว่า 非色異空, 非空異色 เป็นการปฏิเสธซ้อน "ไม่ใช่ว่ารูปต่างจากความว่าง ไม่ใช่ว่าความว่างต่างจากรูป" ฉบับของ Xuanzang ที่มาทีหลัง (T251) อ่านว่า 色不異空, 空不異色 ความหมายเดียวกัน วางประโยคต่างกัน พูดตรงว่ารูปไม่ต่างจากความว่าง ไม่อ้อมผ่านการปฏิเสธซ้อน

ส่วนบรรทัดแทนที่สลับคู่กัน 色即是空, 空即是色 เหมือนกันทั้งสองฉบับ ไม่ขยับเลย

พ้นจากบรรทัดนั้น สิ่งที่ยกสองคนออกจากกันคือความคงเส้นคงวาของศัพท์ Xuanzang ตั้งคำจีนประจำตัวให้ศัพท์เทคนิคสันสกฤตแล้วตรึงไว้ ส่วน Kumārajīva ใช้สำนวนที่ลื่นกว่าและเดินตามความหมายมากกว่า คำที่แหล่งใช้คือ "โดยทั่วไปถูกอธิบายว่า" Xuanzang ผสมวิธีแปลตามตัวเข้ากับแปลตามความ ไม่ใช่แปลตามตัวล้วน เล่มนี้ไม่ขยับคำนั้นให้แน่นกว่าที่แหล่งเขียนไว้

รายการทำข้อนั้นไม่ใช่คำแนะนำ มันเป็นเกณฑ์คัดแยก ตัดสินได้ที่ละคำว่าคำนี้เข้าข้อไหน หรือไม่เข้าข้อใดเลย ทำข้อตามที่บันทึกไว้:

1. ความลับ — dhāraṇī (陀羅尼) ถ้อยคำในพิธีกรรมและมนตร์สันสกฤต
2. คำเดียวหลายความหมาย — Bhagavant (薄伽梵) แยกหาคความหมายไว้พร้อมกัน อานาจอธิปไตย ลูกโหลง ความขริ่มขลัง ชื่อเสียง ความเป็นมงคล และความเป็นที่ยกย่อง ไม่มีคำจีนคำเดียวคลุมครบทั้งหก
3. ไม่มีของสิ่งนั้นในจีน — ต้น jambu (閻浮樹) ไม่ขึ้นในแผ่นดินจีน จีนจึงไม่มีชื่อของตัวเองให้มัน
4. ตามของเดิม — คำที่นักแปลรุ่นก่อนถอดเสียงไว้จนติดแล้ว เช่น Anouputi (阿耨菩提) สำหรับ anuttara-samyak-sambodhi
5. รักษาหน้าหนักของคำ — เก็บ Prajñā (般若) ไว้ ไม่แปลเป็น 智慧 คำจีนที่แปลว่า ปัญญาและเบากว่า

ทำข้อนี้อุดเรื่องคำหายอยู่ข้อเดียว ข้อสามเท่านั้นที่เป็นเรื่องของที่จีนไม่มี อีกสี่ข้อพูดเรื่องอื่นทั้งหมด ข้อหนึ่งบอกว่าคำนั้นทำงานด้วยเสียง ไม่ได้ทำงานด้วยความหมาย แปลเมื่อไรเสียงหายเมื่อนั้น ข้อสองบอกว่าภาษาต้นทางปล่อยให้คำเดียวถือหาคความหมายไว้พร้อมกัน ภาษาปลายทางบังคับให้เลือกมาหนึ่ง ข้อสี่บอกว่าคำนั้นมีประวัติในภาษาปลายทางไปแล้ว แปลใหม่เมื่อไรผู้อ่านตามกลับไปหาต้นทางไม่ได้ ข้อห้าบอกว่าระดับของคำเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่คำนั้นพูด ลดระดับลงคือพูดอีกอย่างหนึ่ง

กฎว่าอะไรไม่ต้องแปล แข็งกว่าทฤษฎีการแปลทุกฉบับ ด้วยเหตุผลสองข้อ ข้อแรก มันผิดได้แบบที่มองเห็น ใครก็ตามที่หยิบคำในข้อสองมาแปลเป็นจีนคำเดียวแล้วได้ครบทั้งหกความหมาย ก็ล้มข้อสองลงได้ทันที ทฤษฎีที่บอกว่าแปลคือการต่อร่องระหว่างต้นทางกับปลายทางไม่มีทางถูกล้มแบบนั้น เพราะไม่มีอะไรยื่นออกมาให้ล้ม ข้อสองมันสั่งงานได้ นักแปลที่นั่งค้างอยู่หน้าคำหนึ่งคำ อ่านรายการนี้แล้วรู้ว่าต้องทำอะไรกับคำนั้นในบรรทัดถัดไป

สิ่งที่แฟ้มค้นคว้าของเล่มนี้ไม่มีคือตัวบทที่บันทึกกฎหมายข้อไว้ และวันที่ของตัวบทนั้น แฟ้มให้ประเภททั้งห้าและตัวอย่างประจำข้อไว้ครบ แต่ไม่ได้บอกว่าใครเขียนลงไว้ที่ไหนเมื่อไร ที่ยึดได้คือช่วงชีวิตของ Xuanzang เอง ปี 602 ถึง 664 กฎนี้จึงเป็นของศตวรรษที่เจ็ดเท่าที่หลักฐานในมือรับรอง ไม่ไกลกว่านั้น

สัญญาของเล่มนี้เดินตามข้อสี่ของ Xuanzang ตรงตัว โดยไม่ได้ตั้งใจให้เหมือน ข้อกำหนดคือศัพท์เทคนิคและวิสามานยนามอยู่ในรูปเดิมทั้งฉบับไทยและฉบับอังกฤษ — evidentiality, parthenos, kawanatanga, BLEU และ 五種不翻 เอง เหตุผลไม่ใช่ความขี้เกียจ และไม่ใช่อคติ คำพวกนี้มีประวัติอยู่แล้วในที่ที่มันมา ผู้อ่านที่เจอ evidentiality ในหน้านี้ พิมพ์คำนั้นลงไปแล้วเดินต่อไปถึงงานต้นทางได้เอง ผู้อ่านที่ได้คำไทยบัญญัติใหม่มาแทน เดินต่อไม่ได้ เขาถือคำที่ไม่มีใครนอกหน้านี่ใช้

ศตวรรษที่เจ็ดตอบคำถามของเล่มนี้ไปแล้วหนึ่งข้อ คำตอบไม่ใช่ว่าแปลได้หมด และไม่ใช่ว่าแปลไม่ได้เลย มันคือการนั่งลงเขียนออกมาว่าอะไรบ้างข้ามไม่ได้ แล้วยกของพวกนั้นออกมาวางไว้ต่างหากในรูปเดิมของมัน คนที่ทำแบบนี้รับความสูญเสียก่อนหนึ่งไว้ตรงหน้า เพื่อกันไม่ให้มันลามไปทั้งเล่ม

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: เสียงของ dhāraṇī และหกความหมายที่ Bhagavant ถือไว้พร้อมกัน สันสกฤตปล่อยให้พยางค์ทำงานด้วยเสียงโดยไม่ต้องแปลว่าอะไร และปล่อยให้คำเดียวถือหลายความหมายพร้อมกันได้ ภาษาจีนบังคับให้ผู้แปลเลือกความหมายมาหนึ่ง และบังคับให้เขียนออกมาเป็นตัวอักษรที่แปลว่าอะไรสักอย่างเสมอ

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีใครแปล Bhagavant เป็นคำจีนคำเดียวที่ผู้อ่านจีนรับได้ครบทั้งหกความหมายโดยไม่ต้องมีเชิงอรรถ ข้อสองก็ล้ม และถ้ามีคนชี้ตัวบทที่บันทึก

五種不翻 ไว้ แล้วตัวบทนั้นลงวันที่นอกช่วงชีวิตของ Xuanzang การผูกกฎนี้ไว้กับ ศตวรรษที่เจ็ดในบทนี้ก็ล้มไปด้วย

แหล่ง:

- Wikipedia, "Chinese translation theory" — https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_translation_theory
- Wikipedia, "Kumārajīva" — <https://en.wikipedia.org/wiki/Kum%C4%81raj%C4%ABva>
- Wikipedia, "Lotus Sutra" — https://en.wikipedia.org/wiki/Lotus_Sutra
- Xue, "Study on Xuanzang's Translation of Heart Sutra" — <https://www.semanticscholar.org/paper/Study-on-Xuanzang's-Translation-of-Heart-Sutra-%E2%80%94of-Xue/04b07be9bdd8bcfe889969b5dae027ba8404c9b5>

05 • หิมะที่ไม่เคยมี

ปี 1986 Laura Martin ไล่ตามตัวเลขที่ทุกคนอ้าง — ภาษา Eskimo มีคำเรียกหิมะกี่คำ — ย้อนกลับไปจนถึงต้นทาง แล้วพบว่าต้นทางเอ่ยไว้สี่ราก ไม่ใช่ห้าสิบ ไม่ใช่สองร้อย และต้นทางไม่ได้อ้างอะไรเกี่ยวกับความคิดของผู้พูดสักคำเดียว

ต้นทางคือ Franz Boas ปี 1911 ในบทนำของ The Handbook of North American Indians เขาเอ่ยถึงรากคำสี่ราก คือ aput หิมะที่อยู่บนพื้น qana หิมะที่กำลังตก piqsirpoq หิมะที่ลมพัดฟุ้ง และ qimuqsuq กองหิมะที่ลมพัดมารวมกัน ประเด็นของเขาเป็นเรื่องเทคนิคล้วนๆ ภาษาหนึ่งสร้างความหมายเหล่านี้จากรากคนละราก อีกภาษาสร้างจากรากเดียวแล้วเติมส่วนขยายเข้าไป เขาไม่ได้เขียนว่าคนที่พูดภาษานั้นมองหิมะต่างจากคนอื่น

Whorf ขยายตัวเลขนั้นในปี 1940 บทความ "Science and Linguistics" ใน Technology Review เลื่อนจำนวนขึ้นเป็นอย่างน้อยเจ็ดคำโดยนัย ไม่มีเชิงอรรถ ไม่มีที่มา และยืนยันเพิ่มอีกข้อว่าภาษาอังกฤษมีคำเดียวคือ snow ครอบคลุมความต่างทั้งหมดนั้น Pullum ระบุในภายหลังว่าข้อยืนยันหลังนี้ผิด ฉบับที่คนรุ่นต่อมาอ้างกันอยู่ในหนังสือรวมงานที่ Carroll เป็นบรรณาธิการ ปี 1956 หน้า 216

สิ่งที่ Martin บันทึกไว้ไม่ใช่คนโกหก มันคือตัวเลขที่บวมขึ้นทีละทอด Roger Brown ปี 1958 เขียนว่าสามคำ อ่านตัวเลขของ Whorf เองพลาด Carol Eastman ปี 1975 เขียนว่า "many words" ห่างจากข้อความที่เธอยกมาเองและระบุว่าสามคำ อยู่หกบรรทัด ทุกทอดอ้างทอดก่อนหน้า ไม่มีทอดไหนกลับไปนับใหม่

Geoffrey Pullum เก็บตัวอย่างที่หลุดออกไปอยู่ในโลกจริงไว้ในบทความปี 1989 ชื่อ "The Great Eskimo Vocabulary Hoax" ตีพิมพ์ใน Natural Language & Linguistic Theory:

- แก้วคำ — สารานุกรมเกร็ดความรู้ ปี 1984
- ราวสี่โหล — New York Times วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1988
- ห้าสิบคำ — บทละคร The Fifth of July ของ Lanford Wilson ปี 1978
- หนึ่งร้อยคำ — บทบรรณาธิการ New York Times วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1984

• สองร้อยคำ — รายการพยากรณ์อากาศทางโทรทัศน์ที่ Cleveland

ตัวเลขสองตัวจากหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันไม่ลงรอยกัน และเล่มนี้พิมพ์ทั้งสอง หนึ่งร้อยคำในปี 1984 กับราวสี่โหลในปี 1988 ห่างกันสี่ปี ตรงกันทั้งข้อฉบับและวันของปฏิทิน ระหว่างสองวันนั้นไม่มีใครลงไปนับใหม่ ตัวเลขที่ไม่เคยถูกวัด เคลื่อนไปทางไหนก็ได้

คำที่ใกล้เคียงที่สุดในเรื่องนี้ Pullum ยกมาจากพจนานุกรมของ C. W. Schultz-Lorentzen ปี 1927 ชื่อ Dictionary of the West Greenlandic Eskimo Language ในนั้นมีรากที่เกี่ยวกับหิมะโดยตรงสองราก คือ qanik หิมะในอากาศหรือเกล็ดหิมะ และ aput หิมะบนพื้น สอง ไม่ใช่เจ็ด ไม่ใช่สองร้อย

ความผิดพลาดที่หนักกว่าตัวเลขคือไม่มีการทดลองอยู่ได้ข้ออ้างนี้เลยสักครั้ง ไม่มีใครวัดว่าผู้พูดภาษาไหนแยกหิมะได้ละเอียดกว่ากัน ไม่มีใครตั้งเกณฑ์ว่าอะไรนับเป็นหนึ่ง คำ สิ่งที่ข้ออ้างนี้มีคือสายอ้างอิงที่ยาวขึ้นทุกครั้งที่ถูกเล่าซ้ำ ทั้ง Martin และ Pullum เสนอมันในฐานะกรณีศึกษาเรื่องมาตรฐานหลักฐานของวงวิชาการเอง ไม่ใช่ในฐานะข้อหักล้างความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิด

ข้อความที่คนอ้างถึง Sapir บ่อยที่สุดไม่ใช่จุดยืนของ Sapir ในบทความปี 1929 ชื่อ "The Status of Linguistics as a Science" ตีพิมพ์ใน Language เล่ม 5 หน้า 207–214 เขาเขียนไว้ที่หน้า 209 ว่าโลกจริง "is to a large extent unconsciously built up on the language habits of the group" แต่ในงานส่วนอื่น เขาโต้แย้งข้อเสนอกับว่าภาษากำหนดความคิด ตรงๆ และซ้ำหลายครั้ง คู่ตรงข้ามอ่อนกับแข็งที่ติดมากับชื่อเขา ไม่ใช่คำของเขาและไม่ใช่คำของ Whorf คนรุ่นหลังใส่กรอบนั้นกลับเข้าไปเอง

ภาษาของ Whorf แข็งกว่าจริง ในบทความปี 1940 ฉบับที่ Carroll รวมพิมพ์ปี 1956 หน้า 213 เขาเขียนว่าโลกมาถึงเราในสภาพ "kaleidoscopic flux" ที่ความคิดต้องจัดระเบียบ "and this means largely by the linguistic systems in our minds" Whorf ไม่ได้เรียนภาษาศาสตร์มาเป็นวิชาชีพ เขาเป็นวิศวกรป้องกันอัคคีภัยที่ Hartford Fire Insurance Company และเรียนภาษาศาสตร์เป็นงานอดิเรกกับ Sapir ที่ Yale ประวัตินี้ไม่ตัดสินอะไรด้วยตัวมันเอง สิ่งที่ตัดสินคือฐานหลักฐานของข้ออ้างเรื่องของเขา

ข้ออ้างเรื่อรณนั้นคือไวยากรณ์ Hopi ไม่มีการอ้างถึงเวลาแบบที่ภาษาอังกฤษอ้าง ผู้พูด Hopi จึงไม่มีมีโนทัศน์เรื่องเวลาแบบเดียวกัน ฐานหลักฐานของมันบาง แหล่งระบุว่ามึ รายงานว่ามาจากการสัมภาษณ์ผู้พูด Hopi คนเดียว ชื่อ Ernest Naquayouma ที่ นิวยอร์ก ไม่ใช่ในถิ่นที่ใช้ภาษานั้น แหล่งใช้คำว่ามีรายงานว่ามีคำยืนยัน และเล่นนี้ คงค้านันไว้

ปี 1983 Ekkehart Malotki ตีพิมพ์ Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language กับสำนักพิมพ์ Mouton หนาราวหก ร้อยหน้า เอกสารชิ้นนี้บันทึกว่า Hopi มีกาล มีคำเรียกหน่วยเวลาอย่างวัน สัปดาห์ และเดือน และมีอุปลักษณะเชิงพื้นที่สำหรับเวลา Malotki ประกาศเป้าหมายของ ตัวเองว่าเขียนขึ้นเพื่อหักล้าง Whorf เจตนาอันเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้เขียน ไม่ใช่ ข้อโต้แย้งต่อตัวเอกสาร สิ่งทำงานคือคำอธิบายไวยากรณ์ และภาษาศาสตร์รุ่นหลัง ถือว่ามันทำสำเร็จ

กรณีนี้ไม่ใช่การทำซ้ำแล้วผลไม่ออก มันคือคำอธิบายภาษาที่ผิดตั้งแต่ขั้นข้อเท็จจริง ข้ออ้างเชิงประจักษ์ที่เป็นเสาต้นหนึ่งของทฤษฎีล้มลง เพราะมีคนไปเก็บข้อมูลภาค สนามเพื่อตรวจมันโดยเฉพาะ Terry Regier กับ Yang Xu เขียนไว้ในบทปริทัศน์ปี 2017 ใน WIREs Cognitive Science ว่าสมมติฐานนี้อยู่ในตำแหน่งที่ "troubled and contested" และมี "inconsistent record of replication" ทั้งคู่เขียนจากภายในสาย วิจัยที่สนับสนุนเรื่องนี้เอง

ขอบเขตของคำตัดสินนี้ต้องพูดให้ตรง เรื่องหิมะไม่ได้หักล้างว่าภาษามีผลต่อความคิด มันหักล้างหลักฐานขั้นที่ถูกเล่าซ้ำมากที่สุดที่เคยถูกใช้พิสูจน์เรื่องนั้น สองอย่างนี้ไม่ใช่ อย่างเดียวกัน ผลที่รอดจากการตรวจสอบมีอยู่จริง และอยู่ในบทถัดไปของเล่มนี้ แต่ มันเล็ก ขึ้นกับงานที่ผู้ถูกทดสอบต้องทำ และวัดได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขที่แคบ ส่วน หิมะไม่มีอะไรอยู่ได้มันเลย

กฎที่บทนี้วางไว้ให้ทั้งเล่มมีข้อเดียว ข้ออ้างที่เข้าข้างข้อเสนอของเล่มนี้ต้องถูกตรวจ หนักกว่าข้ออ้างที่ขัดมัน ไม่ใช่เบากว่า เรื่องหิมะคือบทเปิดที่ดีที่สุดที่เล่มนี้จะหาได้ สั้น จำง่าย เข้าทางข้อเสนอทุกประการ มันไม่มีเนื้อหาเชิงหลักฐานอยู่เลย และเล่มนี้พิมพ์ ข้ออื่นแทน

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: สิ่งที่ข้ามไม่ได้ในบทนี้ไม่ใช่คำระหว่างสองภาษา แต่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ตัวเลขตรวจสอบได้ Boas แยกราคาค่าออกจากรูปที่สร้างขึ้นจากราก การแยกนั้นคือทั้งหมดที่ทำให้ "สี" ของเขามีความหมาย และมันคือสิ่งแรกที่หายไปเมื่อข้ออ้างถูกเล่าต่อเป็นภาษาอังกฤษอย่างที่คนทั่วไปเขียน เมื่อกฎการนับไม่ติดไปด้วย ตัวเลขจะเป็นเท่าไรก็ได้

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีเอกสารตีพิมพ์ก่อนปี 1940 ที่ระบุจำนวนคำเรียกหิมะในภาษา Eskimo ภาษาใดภาษาหนึ่งไว้สูงกว่าสี พร้อมบอกกฎการนับว่านับรากหรือนับรูปที่สร้างจากราก และเมื่อใช้กฎเดียวกันนั้นกับภาษาอังกฤษแล้วยังต่างกันจริง หรือมีงานภาคสนามที่แสดงว่ากาลและคำเรียกหน่วยเวลาที่ Malotki 1983 บันทึกไว้ไม่ตรงกับ Hopi ที่พูดกันจริง

แหล่ง: Laura Martin, "'Eskimo Words for Snow': A Case Study in the Genesis and Decay of an Anthropological Example," *American Anthropologist* 88(2):418–423, 1986 — <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1986.88.2.02a00080> · Geoffrey Pullum, "The Great Eskimo Vocabulary Hoax," *Natural Language & Linguistic Theory* 7:275–281, 1989 — <https://pullum.ppls.ed.ac.uk/EskimoHoax.pdf> · Terry Regier & Yang Xu, *WIREs Cognitive Science* 8:e1440, 2017 — <https://terry-regier.github.io/lclab/papers/whorf-wires-preprint-v2.pdf> · Stanford Encyclopedia of Philosophy, "Whorfianism" — <https://plato.stanford.edu/entries/linguistics/whorfianism.html> · Ekkehart Malotki, *Hopi Time: A Linguistic Analysis of the Temporal Concepts in the Hopi Language*, Mouton, 1983 — <https://archive.org/details/hopitimelinguist0000malo> · "Hopi time controversy," Wikipedia, แหล่งทุติยภูมิ — https://en.wikipedia.org/wiki/Hopi_time_controversy · "Ekkehart Malotki," Wikipedia, ข้อมูลภูมิหลัง — https://en.wikipedia.org/wiki/Ekkehart_Malotki · Boas 1911, Whorf 1940 และฉบับ 1956, Brown 1958, Eastman 1975 และ Schultz-Lorentzen 1927 อ้างผ่าน Martin 1986 กับ Pullum 1989 ส่วน Sapir 1929 หน้า 209 และ Whorf 1956 หน้า 213 อ้างผ่าน Regier & Xu 2017 เล่มนี้ไม่ได้อ่านเอกสารต้นทางเหล่านั้นโดยตรง

06 · สีนํ้าเงินสองสีของรัสเซีย

ปี 2007 ที่ MIT คนพูดรัสเซียยีสิบเอ็ดคนตัดสินคู่สีนํ้าเงินที่क्रमเส้นแบ่งระหว่าง goluboy กับ siniy ได้เร็วกว่าคู่ที่อยู่ข้างเดียวกันของเส้นนั้น 1,164 มิลลิวินาทีต่อ 1,288 มิลลิวินาที

ต่างกัน 124 มิลลิวินาที นั่นคือขนาดจริงของผลที่เล่นนี้ยอมรับ เล็กกว่าที่ถูกอ้างกันมาก บทนี้จึงพิมพ์งานที่ทำซ้ำได้กับงานที่ทำซ้ำไม่ได้ไว้ด้วยกัน เพราะแยกกันพิมพ์เมื่อไร ผู้อ่านจะได้ตัวเลขโดยไม่ได้ขอบเขตของมัน

ปี 1969 คำถามเรื่องสีถูกตอบไปแล้วครั้งหนึ่ง และตอบไปทางตรงข้าม Brent Berlin กับ Paul Kay ตีพิมพ์ Basic Color Terms: Their Universality and Evolution สํารวจ 98 ภาษา แล้วเสนอว่าคำสีพื้นฐานของทุกภาษาถูกหยิบมาจากชุดสากลสิบเอ็ดหมวด และเข้าคลังคำตามลำดับที่ทำนายได้กว้าง ๆ ข้อเสนอนี้ยังตรงไปที่การอ่าน Whorf แบบแรงที่สุด คือความเชื่อว่าแต่ละภาษาชอยสเปกตรัมตามใจตัวเอง

สิ่งที่รอดมาถึงวันนี้ไม่ใช่ลำดับสิบเอ็ดขั้นแบบเป๊ะ World Color Survey ที่ตามมา — 110 ภาษา และเป็นชุดข้อมูลที่ทั้ง Winawer et al. 2007 และ Kay & Regier 2007 ใช้ อ้าง — ดันลำดับตายตัวให้กลายเป็นแนวโน้มเชิงสถิติ ข้อสรุปที่เหลื่ออ่อนลง แต่ยังมีของ มีแรงบางอย่างบีบให้ภาษาที่ไม่เกี่ยวข้องกันเลยตั้งชื่อสีไปในทางเดียวกัน

และสองฝั่งนี้ไม่ได้ขัดกันจริง Kay & Regier ยืนยันพร้อมกันสองอย่างในการวิเคราะห์ซ้ำปี 2007 ของตัวเอง — เส้นแบ่งสีไม่ได้ตั้งตามอำเภอใจ และเส้นแบ่งสีสัมพันธ์กับความต่างเชิงการรับรู้ระหว่างผู้พูดต่างภาษา นักวิจัยหลักในสนามนี้เรียกกรอบ "สากลนิยมปะทะสัมพัทธนิยม" ว่าเป็นการแบ่งขั้วเทียม

รัสเซียไม่มีค่ากลางสำหรับนํ้าเงิน ผู้พูดต้องเลือกระหว่าง goluboy สำหรับนํ้าเงินอ่อน กับ siniy สำหรับนํ้าเงินเข้ม เลือกทุกครั้ง ไม่ใช่เฉพาตอนอยากพูดให้ละเอียด อังกฤษไม่มีข้อบังคับนี้ Winawer, Witthoft, Frank, Wu, Wade & Boroditsky เอาความต่างนี้เข้าห้องทดลอง แล้วตีพิมพ์ใน PNAS 104(19):7780–7785 ปี 2007

ผู้เข้าร่วมคือเจ้าของภาษารัสเซีย 26 คนกับเจ้าของภาษาอังกฤษ 24 คน คัดจาก บอสตัน ทดสอบที่ MIT ตัดออกเมื่อพลาดเกิน 25% ของ trial เหลือฝั่งละ 21 คน (อังกฤษออก 3 รัสเซียออก 5) งานคือคู่สีเหลี่ยมสี ตอบให้เร็วที่สุดว่าสองชิ้นที่ให้เลือก ขึ้นไหนตรงกับสีเป้าหมาย ทำสามแบบ — ไม่มีอะไรบวกรวม มีตัวเลขให้ท่องจำไว้ในใจ และมีตารางเชิงพื้นที่ให้จำ

ผลออกมาแค่ว่าที่เล่าต่อกันมาก คนรัสเซียเร็วขึ้นเมื่อคู่สีคร่อมเส้น goluboy/siniy จริง แต่เฉพาะคู่สีที่ใกล้เคียงจนแยกยาก และเฉพาะตอนที่ไม่มีตัวเลขให้ท่อง ปฏิสัมพันธ์ category $\times$ interference อยู่ที่ $F(2,40) = 5.3, p = 0.009$ คนอังกฤษไม่มีข้อได้เปรียบเชิงหมวดหมู่ในเงื่อนไขไหนเลย $F(1,20) = 0.150, p = 0.703$

ตัวเลขที่ช้าที่สุดคือการท่องเลขกินข้อได้เปรียบนั้นไปเท่าไร ฝั่งรัสเซีย 173 มิลลิวินาที ฝั่งอังกฤษ 14 มิลลิวินาที [$t(40) = 2.142, p = 0.038$] และในการเทียบคู่ ขนานอีกชุด 189 ต่อ 15 มิลลิวินาที [$t(40) = 2.17, p = 0.036$] โดยเฉพาะในกลุ่มรัสเซียเอง ข้อได้เปรียบสำหรับคู่สีใกล้เคียงมีนัยสำคัญตอนไม่มีอะไรบวกรวม (1,164 ต่อ 1,288 มิลลิวินาที; $t(20) = 2.59, p = 0.0176$) และตอนมีตัวบวกรวมเชิงพื้นที่ (1,162 ต่อ 1,270 มิลลิวินาที; $t(20) = 2.18, p = 0.041$) ตอนมีตัวเลขให้ท่อง ไม่มีนัยสำคัญ

ผู้เขียนเองสรุปไว้แค่ว่าที่ผู้อ่านเล่าต่อกัน ผลนี้เล็ก ขึ้นกับงานที่ทำ — เฉพาะการแยกที่ยาก เฉพาะเงื่อนไขที่เร่งเวลาและไม่ให้คิดออกมาเป็นคำ — และเกิดสติดอนนั้น ภาษาถูกเรียกใช้ระหว่างตัดสินใจ และปิดสวิตช์ได้ด้วยการกันช่องทางคำพูดไว้ ไม่ใช่ระบบการมองเห็นที่ถูกจูนใหม่ถาวร

งานที่หนุ่กันมีอยู่ แต่ไม่ได้ยืนทางกันเท่าที่ควร Winawer et al. อ้างงานสามชิ้นที่ใช้ triad paradigm แบบเดียวกัน — Witthoft et al. 2003 (conference proceedings), Drivonikou et al. 2007 (PNAS 104:1097–1102) และ Gilbert, Regier, Kay & Ivry 2006 (PNAS 103:489–494) ที่ข้อบทความบอกไว้เองว่าผลปรากฏใน right visual field ไม่ปรากฏใน left ห้องปฏิบัติการสองสาย คือ Kay/Regier/Ivry กับ Boroditsky/Winawer คาบเกี่ยวกันอยู่ การยืนยันจึงมีจริง แต่ไม่ใช่การยืนยันจากคนนอก

ถึงตรงนี้ต้องพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง งานสายเดียวกันนี้อีกหลายชิ้นทำซ้ำไม่ได้ และชิ้นที่ทำซ้ำไม่ได้ คือชิ้นที่ถูกเล่าซ้ำมากที่สุด

เพศทางไวยากรณ์ไม่ได้เปลี่ยนวิธีที่คนบรรยายวัตถุ นั่นคือคำตัดสินหลังการทำซ้ำสองครั้ง ข้ออ้างเดิมมาจาก Boroditsky, Schmidt & Phillips 2003 "Sex, Syntax, and Semantics" ในเล่ม Language in Mind ของ Gentner & Goldin-Meadow (MIT Press) ในเยอรมัน ฤดูแจเป็นเพศชาย คนเยอรมันบรรยายฤดูแจเป็นภาษาอังกฤษว่า hard, heavy, jagged ในสเปน คำเดียวกันเป็นเพศหญิง คนสเปนบรรยายว่า beautiful, elegant, tiny งานคู่กันคือ Phillips & Boroditsky 2003 เรื่องการตัดสินความคล้ายระหว่างภาพคนกับภาพวัตถุที่มีเพศ ตอนถูกทำซ้ำ ทั้งสองชิ้นยังไม่เคยผ่าน peer review ในวารสาร ขึ้นหนึ่งในนิตยสารอื่นอีกชิ้นอยู่ใน conference proceedings ครั้งแรกที่มีคนลองทำซ้ำ ผลไม่ออก Mican, Schiefke & Stefanowitsch 2014 "Key is a llave is a Schlüssel: A failure to replicate an experiment from Boroditsky et al. 2003" ใน Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association ลองสองแบบแยกจากกัน คือ word association กับ primed lexical decision กับผู้พูดเยอรมันและสเปน ไม่มีแบบไหนได้ผลเดิมกลับมา ผู้เขียนสรุปเหลือสองทาง ผลเดิมเป็น artifact ของรายละเอียดวิธีการที่ไม่ได้บันทึกไว้ หรือเป็นความบังเอิญทางสถิติ

ครั้งที่สองลงทะเบียนแผนล่วงหน้าและกำลังทางสถิติสูงกว่า ผลก็ยังไม่ออก Elpers, Jensen & Holmes 2022 "Does grammatical gender affect object concepts? Registered replication of Phillips and Boroditsky (2003)" ใน Journal of Memory and Language 127:104357 เก็บผู้เข้าร่วมรวม N = 375 เมื่อใส่แหล่งความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนเข้าไปตามที่ควร การตัดสินความคล้ายของผู้พูดสเปนและเยอรมันไม่แสดงผลตามเพศทางไวยากรณ์เลย รูปแบบเดิมโผล่เฉพาะในเงื่อนไขควบคุมอีกชุด ที่เอาคนพูดอังกฤษมาฝึกหมวดหมู่เทียมเลียนแบบเพศ นั่นคือผลของการฝึก ไม่ใช่ผลของไวยากรณ์แม่

เวลาแนวตั้งของภาษาจีนกลางล้มแบบเดียวกัน Boroditsky 2001 "Does Language Shape Thought? Mandarin and English Speakers' Conceptions of Time" ใน Cognitive Psychology 43(1):1–22 ทำสามการทดลอง — ที่ 1 นักศึกษาพูดอังกฤษ 26 คนกับพูดจีนกลาง 20 คน, ที่ 2 นักศึกษาสองภาษา 25 คน, ที่ 3 เจ้าของภาษาอังกฤษ 70 คน — แล้วรายงานว่าคนสองภาษาจีน-อังกฤษคิดเรื่องเวลาในแนวตั้งมาก

กว่าคนอังกฤษภาษาเดียว เหตุที่ยกคือจีนกลางมีอุปลักษณะเชิงพื้นที่แนวตั้งสำหรับเวลาเพิ่มเข้ามา

Chen 2007 ใน Cognition ตั้งข้อบทรความว่า "Do Chinese and English speakers think about time differently? Failure of replicating Boroditsky (2001)" และไม่พบความต่างของเวลาตอบสนองตามที่ทำนายไว้ ที่หนักกว่านั้นคือการวิเคราะห์คลังข้อความในบทความเดียวกัน คนจีนใช้อุปลักษณะเวลาแนวนอนบ่อยกว่าแนวตั้ง กลไกที่ใช้อธิบายผลเดิมจึงถูกตั้งพื้นออกไปด้วย ยังมีความพยายามทำซ้ำอีกหลายชิ้นที่ถูกอ้างชื่อไว้ในวรรณกรรมสายนี้ — January & Kako 2007, Tse & Altarriba 2008, Chen & O'Seaghdha 2013 — dossier ของเล่มนี้ไม่ได้ตั้งตัวบทมาตรวจเอง จึงพิมพ์ไว้ตามที่วรรณกรรมอ้าง ไม่ใช่ในฐานะที่ยืนยันแล้ว

และผลเรื่องความจำสีโดยรวม เมื่อชั่งกันทั้งชิ้น ไม่น่าเชื่อถือ Wright, Davies & Franklin 2015 "Whorfian effects on colour memory are not reliable" ใน Quarterly Journal of Experimental Psychology 68:745–758 (DOI 10.1080/17470218.2014.966123) เก็บข้อมูลข้ามภาษาและข้ามช่วงวัย แล้วใช้ Bayesian model comparison ชั่งสมมติฐาน "มีผล Whorfian" กับ "ไม่มีผล Whorfian" ตรง ๆ หลักฐานเอนไปทางไม่มีอย่างสม่ำเสมอ ชิ้นนี้ทำให้บทนี้อัดอัดที่สุด เพราะมันไม่ได้ล้มนงานของฝั่งตรงข้าม มันล้มนายเดียวกับที่ siniy กับ goluboy ยืนอยู่

คำอธิบายที่ล่งตัวที่สุดของสถิติที่กระจัดกระจายแบบนี้มาจาก Regier & Xu 2017 ใน WIREs Cognitive Science 8:e1440 ตัวแปรที่ตัดสินว่าผลจะโผล่หรือไม่ ไม่ใช่ภาษา แต่เป็นความไม่แน่นอนของตัวแทนความคิดที่ไม่ใช่ภาษา งานที่ตอบได้แน่ — ง่าย เห็นพร้อมกัน ไม่ต้องแบกไว้ในความจำ — แทบไม่มีผล งานที่ไม่แน่นอน — หน่วงเวลายาก — ให้ผลใหญ่ขึ้น ทั้งสองคนเสนอสิ่งนี้เป็นคำอธิบายของประวัติการทำซ้ำที่ปนกัน ไม่ใช่ผลการทดลองใหม่ และเล่มนี้พิมพ์มันไว้แบบนี้

ขนาดของผลจริงจึงพูดได้แค่นี้ เล็ก ขึ้นกับงาน และมองเห็นได้เฉพาะตอนเร่งเวลาหรือตอนมีอะไรมาแย่งช่องทางคำพูดไป นอกเงื่อนไขนั้นมันหายไป และเมื่อชั่งรวมทั้งชิ้นแบบที่ Wright, Davies & Franklin ทำ มันไม่ยืน ใครที่อ้างว่าผู้พูดต่างภาษาอยู่กันคนละโลก ไม่มีตัวเลขในบทนี้ให้ยืม 124 มิลลิวินาทีไม่ใช่โลกอีกใบ

แต่คนแปลทำงานอยู่ในเงื่อนไขนั้นพอดี ทีละประโยค ภายใต้เวลา ตรงเส้นแบ่งที่สอง ทางเลือกเกือบเหมือนกัน — ตรงกับที่ผลนี้โผล่ทุกข้อ เมื่อประโยครัสเซียบังคับให้ เลือก goluboy หรือ siniy แล้วประโยคอังกฤษรับได้แค่ blue สิ่งที่ย้ายไปไม่ใช่เจดสี สิ่งที่ย้ายไปคือความจำเป็นที่ต้องเลือก

ตัวเลขรวมของทั้งสนามนี้ไม่มีให้พิมพ์ dossier ของเล่มนี้หา meta-analysis ที่คำนวณ ขนาดผลเฉลี่ยของ linguistic relativity ทั้งสนามไม่พบ ตัวเลขแบบนี้จึงไม่ปรากฏ ในหน้านี้ และไม่ควรปรากฏที่ไหนโดยไม่มีแหล่ง

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ภาษารัสเซียบังคับให้ผู้พูดวางน้ำเงินทุกเฉดไว้ข้างใดข้างหนึ่งของเส้น แบ่ง goluboy/siniy ก่อนจะพูดประโยคนั้นจบ ภาษาอังกฤษไม่บังคับ และรับข้อบังคับ นั้นไม่ได้ — คำว่า light blue คืบเจดสีให้ แต่คืบความจำเป็นที่ต้องเลือกไม่ได้ และสิ่งที่ ไม่จำเป็น คนแปลตัดทิ้งได้เสมอ

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีห้องปฏิบัติการที่ไม่เกี่ยวข้องกับทั้งสาย Boroditsky/ Winawer และสาย Kay/Regier ลงทะเบียนแผนล่วงหน้า แล้วทำ triad task ของ Winawer et al. 2007 ซ้ำที่กำลังทางสถิติสูงกว่าเดิม ได้ปฏิสัมพันธ์ category x interference กลับมา หน้านี้แข็งขึ้น ไม่ได้กลับมา หน้านี้นิ่งไปอยู่กองเดียวกับเพศทาง ไวยากรณ์และเวลาแนวตั้ง ผลทั้งสองทางพลิกบทนี้ได้

แหล่ง: Winawer, Witthoft, Frank, Wu, Wade & Boroditsky 2007, PNAS 104(19):7780–7785 — <http://lera.ucsd.edu/papers/pnas-2007.pdf> .

Berlin & Kay 1969, Basic Color Terms — <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/B/bo3643648.html> .

Kay & Regier 2007, Cognition 102:289–298 — <https://lclab.berkeley.edu/papers/berinmo-cognition-in-press.pdf> .

Mickan, Schiefke & Stefanowitsch 2014 — <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/gcla-2014-0004/html?lang=en> .

Elpers, Jensen & Holmes 2022, Journal of Memory and Language 127:104357 — <https://www.reed.edu/psychology/thought-lab/assets/>

publications/Elpers,%20Jensen,%20_%20Holmes%202022%20-%20JML.pdf .

Phillips & Boroditsky, "Effects of Grammatical Gender on Object Description" — <https://escholarship.org/uc/item/3j37f380> .

Boroditsky 2001, Cognitive Psychology 43(1):1–22 — <http://lera.ucsd.edu/papers/mandarin.pdf> .

Chen 2007, Cognition — <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17070793/> .

Wright, Davies & Franklin 2015, QJEP 68:745–758 — <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17470218.2014.966123> .

Regier & Xu 2017, WIREs Cognitive Science 8:e1440 — <https://terry-regier.github.io/lclab/papers/whorf-wires-preprint-v2.pdf>

07 · รู้ได้ยังไง

ปี 2004 Alexandra Aikhenvald ตีพิมพ์ Evidentiality กับสำนักพิมพ์ Oxford University Press และวางกรอบให้สิ่งที่ไวยากรณ์หลายภาษาบังคับไว้กับทุกประโยค ผู้พูดจะบอกว่าเกิดอะไรขึ้นเฉย ๆ ไม่ได้ ต้องบอกด้วยว่ารู้อะไรขึ้นมาได้ยังไง เห็นมาเอง ฟังคนอื่นเล่า หรืออนุมานเอาจากร่องรอย ภาษาอังกฤษพูดได้ทั้งสามอย่าง แต่ไม่เคย บังคับให้พูด ระยะห่างระหว่างพูดได้กับถูกบังคับให้พูด คือเรื่องทั้งหมดของเล่มนี้ และ บทนี้คือกรณีที่เห็นระยะนั้นชัดที่สุด

ชื่อของสิ่งนี้คือ evidentiality — ไวยากรณ์ที่ทำให้แหล่งที่มาของความรู้เป็นของที่ต้องระบุ ไม่ใช่ของที่จะเติมก็ได้ Aikhenvald แยกระบบพวกนี้ออกเป็นสองแบบ แบบที่หนึ่งกำกับแค่ว่ามีหลักฐานอยู่ ไม่ระบุว่าหลักฐานชนิดไหน แบบที่สองระบุชนิดลงไป ตรง ๆ เห็นกับตา ได้ยินต่อมา หรืออนุมานเอา ความต่างของสองแบบไม่ได้อยู่ที่คำศัพท์ละเอียดกว่ากัน มันอยู่ที่จำนวนช่องที่ผู้พูดต้องเลือกให้ครบก่อนพูดจบประโยค

ภาษาตุรกีทำเรื่องนี้ด้วยหน่วยคำอดีตสองตัว -DI ใช้กับอดีตที่ผู้พูดเห็นเอง -mi ใช้กับอดีตที่ได้ยินต่อมาหรืออนุมานเอา หยิบผัดตัวไม่ใช่เรื่องมารยาท มันคือการพูดผิดเรื่องที่มาจากความรู้ Aksu-Koç และ Slobin เขียนคำอธิบายเชิงจิตวิทยาของหน่วยคำคู่นี้ไว้ในปี 1986 และบันทึกว่าเด็กตุรกีรับความต่างคู่นี้ได้ตั้งแต่เล็ก

ภาษาเกชัวสำเนียงคุชโกแบ่งเป็นสามช่อง -mi สำหรับสิ่งที่รู้มาโดยตรง -si สำหรับสิ่งที่ได้ยินต่อมา -chá สำหรับสิ่งที่คาดเดา สามช่องไม่ใช่เพดานของตระกูลนี้ วิทยานิพนธ์ของ Martina Faller ว่าด้วย evidential ในเกชัวคุชโก และเอกสารของ SIL ที่เกี่ยวข้องกัน บันทึกไว้ว่าเกชัว South Conchucos มีห้าทางเลือก และเกชัว Sihuas มีหก

ภาษา Tariana ในตระกูล Arawak ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอเมซอน บังคับเรื่องนี้จนสุดทาง Aikhenvald ลงพื้นที่ภาษานี้ด้วยตัวเอง และบันทึกไว้ใน A Grammar of Tariana กับสำนักพิมพ์ Cambridge University Press ว่า evidential ห้าตัวต้องปรากฏบนกริยาแท้แทบทุกตัว หลอมรวมอยู่กับกาลจนแยกออกจากกันไม่ได้ ละไว้แล้วประโยคผิดไวยากรณ์ ไม่ใช่ฟังดูห้วน แต่ผิด ผู้พูด Tariana จึงพูดประโยคอย่าง

"José เล่นฟุตบอล" ลอย ๆ ไม่ได้ คำตอบของคำถามว่ารู้ได้อย่างไร ต้องถูกผูกลงไปใน
กริยาตัวเดียวกันนั้น

เอาข้ออ้างเดียวกันนั้นมาทำสามทาง แล้วจะเห็นของที่ไวยากรณ์แบกให้ฟรี

- **เห็นเอง** — ผู้พูดอยู่ที่สนามตอนนั้น ตรกิลง -DI เกชัวคุชโกลง -mi Tariana เลือกหน่วยที่ตรงกับการเห็น
จากท่าหน่วยของมัน ประโยคไม่ได้ยาวขึ้นสักคำ
- **ได้ยินมา** — มีคนมาเล่าให้ฟัง ตรกิลง -miŋs เกชัวคุชโกลง -si Tariana เลือกหน่วยของการรายงานต่อ
ประโยคยังไม่ยาวขึ้นสักคำ
- **อนุมานเอา** — ผู้พูดไม่ได้อยู่ที่นั่น เห็นแต่ร่องรอยแล้วสรุปเอง ตรกิลง -miŋs ตัวเดิม เพราะระบบตรกิลง
สองช่อง ไม่ได้แยกได้ยินมาออกจากอนุมานเอา เกชัวคุชโกลง -chá ช่องคาดเดาโดยเฉพาะ Tariana ยัง
ต้องเลือกหน่วยของมันอยู่ดี เลือกไม่ได้ก็คือพูดไม่ได้ ประโยคยังไม่ยาวขึ้นสักคำ

ภาษาอังกฤษต้องหาคำมาต่อเพิ่มเพื่อแบกของขึ้นเดียวกัน I saw สำหรับเห็นเอง they
say หรือ it is said สำหรับได้ยินมา apparently, allegedly หรือ it seems that
สำหรับอนุมาน คำเหล่านี้ขึ้นความหมายได้ครบ ไม่มีคำไหนแปลผิด สิ่งที่แตกต่างกันคือ
ฐานะ ในตรกิลง เกชัว และ Tariana ของพวกนั้นคือไวยากรณ์ ในภาษาอังกฤษมันคือคำ
ที่จะใส่หรือไม่ใส่ก็ได้

ตรงนี้คือจุดที่หนังสือทั้งเล่มยืนอยู่ เมื่อข้อบังคับข้ามเข้าไปในภาษาที่ไม่บังคับ มันไม่ได้
หายไปทันที มันกลายเป็นตัวเลือก และตัวเลือกคือของที่ตัดทิ้งได้ ผู้แปลที่ประณีตจะ
ใส่ apparently ครบทุกครั้ง ผู้แปลที่รีบจะใส่บ้างไม่ใส่บ้าง เครื่องที่เรียนจากงานแปล
ของมนุษย์ก็เรียนตามนั้นว่าใส่หรือไม่ใส่ก็ผ่าน ไม่มีขั้นตอนไหนผิดสักขั้น และไม่มี
ขั้นตอนไหนหยุดมันได้ เพราะสิ่งเดียวที่เคยทำให้ข้อมูลนั้นอยู่ครบทุกประโยค คือมัน
ถูกบังคับให้อยู่

สิ่งที่หายไปจึงไม่ใช่ความหมาย แต่เป็นการรับประกัน คนอ่าน Tariana รู้ล่วงหน้าว่า
ทุกประโยคที่ผ่านตาบอกแหล่งที่มาไว้แล้ว เพราะประโยคที่ไม่บอกเขียนไม่ได้ตั้งแต่
ต้น คนอ่านคำแปลภาษาอังกฤษสรุปแบบนั้นไม่ได้ ประโยคที่เจียบเรื่องแหล่งที่มา อาจ
แปลว่าผู้พูดเห็นมาเอง หรืออาจแปลว่าคำกำกับหล่นหายระหว่างทาง หน้ากระดาษไม่
บอกว่าอันไหน

คำถามถัดไปคือข้อบังคับนี้เปลี่ยนความจำหรือเปล่า และคำตอบยังไม่ลงตัว ปี 2013
Tosun, Vaid และ Geraci ตีพิมพ์ใน Journal of Memory and Language เล่ม 69

ฉบับที่ 2 หน้า 121–134 รายงานว่าผู้พูดภาษาตุรกี ทั้งกลุ่มภาษาเดียวและกลุ่มสองภาษาตุรกี-อังกฤษ จำข้อความที่กำกับว่ารู้มาโดยตรงได้ดีกว่าข้อความที่กำกับว่ารู้มาทางอ้อมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งเรื่องจำได้และเรื่องจำถูกแหล่ง และมีแนวโน้มจำข้อมูลทางอ้อมสลับเป็นข้อมูลตรงมากกว่า รูปแบบนี้รายงานว่าอ่อนกว่าหรือไม่ปรากฏเลยในผู้พูดภาษาอังกฤษ

ปี 2016 Ünal, Pinto, Bunker และ Papafragou ตีพิมพ์ใน Journal of Memory and Language เล่ม 87 หน้า 157–176 และออกแบบงานให้ภาษาหลุดออกไปทั้งหมด ผู้เข้าร่วมดูภาพถ่าย บางภาพแสดงเหตุการณ์ตรง ๆ บางภาพเพียงใบ้ให้อนุมานเอา แล้ววัดความจำแหล่งที่มาโดยไม่ต้องรายงานเป็นถ้อยคำ ผลคือผู้พูดทั้งสองภาษาจำเหตุการณ์ที่อนุมานเอาสลับเป็นเหตุการณ์ที่เห็นมา ในอัตราพอ ๆ กัน กลไกจึงอาจไม่ได้อยู่ที่ภาษาตั้งแต่แรก สองงานนี้ตอบคนละทาง ต่างกันที่รูปแบบการตอบของผู้เข้าร่วม และยังไม่มีงานขึ้นที่สามมาตัดสิน เล่มนี้พิมพ์ทั้งสองและบอกว่ายังไม่มีข้อยุติ

ขอบเขตของบทนี้จึงต้องพูดให้ตรง ข้อเท็จจริงทางไวยากรณ์ไม่มีใครเถียง ตุรกี เกซัว และ Tariana บังคับเรื่องแหล่งที่มาจริง ภาษาอังกฤษไม่บังคับจริง ส่วนผลทางความคิดยังไม่มีข้อยุติ และยังไม่พบการทดลองความจำกับผู้พูดเกซัวหรือ Tariana ที่เทียบได้กับงานฝั่งตุรกีเลยสักชิ้น มีงานอีกชิ้นที่ตกลงตรงรอยต่อนี้พอดี ชื่อ "Lost in translation, apparently: Bilingual language processing of evidentiality in a Turkish–English Translation and judgment task" ใน Bilingualism: Language and Cognition ยืนยันได้แค่ชื่อเรื่องกับวารสาร ตัวเลขข้างในยังไม่ถูกอ่าน บทนี้จึงไม่พิมพ์ตัวเลขจากมันสักตัว

คำตัดสินของบทนี้ไม่ต้องพึ่งการทดลองความจำเลย มันวางอยู่บนไวยากรณ์ล้วน ๆ ภาษาหนึ่งบังคับให้ทุกประโยคตอบคำถามว่ารู้ได้อย่างไร อีกภาษาหนึ่งไม่บังคับ ข้ามไปแล้วคำตอบนั้นยังพูดได้อยู่ แต่ไม่มีอะไรบังคับให้พูดอีกต่อไป

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ฐานะบังคับของ evidential ตุรกี เกซัว และ Tariana บังคับให้ทุกประโยคตอบว่าผู้พูดรู้เรื่องนั้นมาได้อย่างไร ภาษาอังกฤษพูดคำตอบเดียวกันได้ครบด้วย I saw, they say, apparently แต่ไม่มีไวยากรณ์ตัวใดบังคับให้พูด ข้อมูลจึงไม่ได้ถูกแปลผิดสักรคำ มันแค่เลิกเป็นของบังคับ และของบังคับคือเหตุผลเดียวที่มันเคยอยู่ครบทุกประโยค

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนวัดคลังข้อความคู่ตฤกี-อังกฤษ หรือเกชัว-อังกฤษ แล้วพบว่า evidential ในต้นทางถูกแปลออกมาเป็นถ้อยคำภาษาอังกฤษเกือบครบทุกประโยค ถ้าอัตราตกหล่นต่ำจริง คำตัดสินของบพนี้จะไม่เหลือเพียงข้อสังเกตทางไวยากรณ์ ไม่ใช่ข้อสังเกตว่ามีอะไรหายไปตอนข้าม

แหล่ง:

- Alexandra Aikhenvald, *Evidentiality*, Oxford University Press, 2004 — ตำราจัดประเภทข้ามภาษาที่เป็นมาตรฐานของเรื่องนี้ ระเบียนที่ใช้อ้างอิงคือบทว่าด้วยการจัดประเภท evidentiality ของ Aikhenvald ใน *The Grammar of Knowledge* — <https://academic.oup.com/book/11481/chapter/160189133>
- Alexandra Aikhenvald, *A Grammar of Tariana, from Northwest Amazonia*, Cambridge University Press — <https://www.cambridge.org/core/books/grammar-of-tariana-from-northwest-amazonia/FC9135A672C8EB1F643905ABD87C456C>
- Aksu-Koç และ Slobin, "A psychological account of the development and use of evidentials in Turkish," 1986 — <https://wals.info/refdb/record/Aksu-Koc-and-Slobin-1986>
- Martina Faller, วิทยานิพนธ์ว่าด้วย evidential ในเกชัวคุชโก, ฉบับเต็ม — <https://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/thesis-a4.pdf>
- Tosun, Vaid และ Geraci, "Does obligatory linguistic marking of source of evidence affect source memory? A Turkish/English investigation," *Journal of Memory and Language* 69(2):121–134, 2013 — <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X13000235>
- Ünal, Pinto, Bungler และ Papafragou, "Monitoring sources of event memories: A cross-linguistic investigation," *Journal of Memory and Language* 87:157–176, 2016 — <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0749596X15001266>
- "Lost in translation, apparently: Bilingual language processing of evidentiality in a Turkish–English Translation and judgment task," *Bilingualism: Language and Cognition* — ยืนยันได้เฉพาะชื่อเรื่อง วารสาร และหัวข้อ ขนาดกลุ่มตัวอย่างและขนาดผลยังไม่ถูกอ่าน บพนี้จึงไม่พิมพ์ตัวเลขจากงานชิ้นนี้ — <https://www.cambridge.org/core/journals/bilingualism-language-and-cognition/article/abs/lost-in-translation-apparently-bilingual-language-processing-of-evidentiality-in-a-turkishenglish-translation-and-judgment-task/94BBB0151AB2214E72DFFE1BB71B9AF6>

08 . ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ปี 1997 ราชบัณฑิต กาญจนา นาคสกุล เขียนไว้ในจดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถานว่า แปล "ฉัน" กับ "คุณ" จากไทยไปอังกฤษแทบไม่ต้องคิด เหลือ I กับ you เท่านั้น แต่แปลย้อนกลับ ผู้แปลต้องรู้ให้ได้ก่อนว่าใครพูด อายุเท่าไร เพศอะไร พูดกับใคร สนทนากันแค่ไหน เป็นทางการหรือไม่ กำลังถ่อมตัวหรือกำลังโกรธ และมาจากชนชั้นไหน

คำถามชุดนั้นคือสิ่งที่อังกฤษไม่ต้องตอบ ไทยต้องตอบ และตอบตั้งแต่คำแรก ส่วนที่เป็นทางการที่สุดของระบบมีชื่อของตัวเอง — ราชศัพท์ ว่าด้วยคำสำหรับกษัตริย์ เจ้านาย และพระสงฆ์ แต่กลไกเดียวกันทำงานลงมาถึงประโยคที่พอฟุดกับลูก ยศของคนสองคนที่คุยกันไม่ได้ลอยอยู่ในบริบท มันฝังอยู่ในกริยาและสรรพนาม

กริยาที่แปลว่ากินมีสี่คำ และเลือกผิดมิใช่ผิดสำนวน เสวย ใช้กับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง กริยา ฉัน ใช้กับพระสงฆ์ — คนละแกนกับยศ เพราะซับซ้อนทางศาสนา ไม่ใช่ชนชั้น รับประทาน คือระดับสุภาพสามัญ กิน คือคำเปล่า ใช้ผิดชั้นแล้วฟังเป็นการลบหลู่ หรือเป็นทางการจนน่าขัน

รับประทาน เองเป็นซากของประโยค สำนักงานราชบัณฑิตยสภาอธิบายไว้ในรายการวิทยุ "รู้ รัก ภาษาไทย" เมื่อ 30 ตุลาคม 2552 ว่าในฐานะคำราชาศัพท์มันเป็นสองคำ — รับ กับ ประทาน ใช้เมื่อเจ้านายชั้นพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้าให้ของแก่สามัญชน พอฟุดติดกันเป็นคำเดียว สองพยางค์นั้นกร่อนลงเหลือกริยาสุภาพที่แปลว่ากินเฉยๆ สำนักงานถึงกับสั่งให้เว้นจังหวะระหว่างพยางค์เมื่อใช้ในความหมายเดิม

อังกฤษมีคำเดียวคือ ate ไม่มีชั้นให้เลือก ผู้แปลที่ยก เสวย ข้ามฟากต้องเติมคำเข้าไปใหม่ — "the King ate" — สิ่งที่ไทยพูดไปแล้วในกริยา อังกฤษต้องพูดข้ามกริยา ข้อมูลไม่ได้หายตอนข้าม มันเปลี่ยนชั้น จากสิ่งที่ไวยากรณ์บังคับ เป็นสิ่งที่บริบทช่วยได้ และสิ่งที่ไม่บังคับ ตัดทิ้งได้เสมอ

บุรุษที่สองมีสิรูปที่สลับกันไม่ได้ เรียงตามยศของผู้ฟัง ได้เท่า ใช้กับผู้ใหญ่ที่นับถือ ได้ ฝ่าพระบาท ใช้กับหม่อมเจ้า ใต้ฝ่าละอองพระบาท เติมละอองที่ฟุ้งจากพระบาทเข้าไปอีกชั้น ใช้กับพระองค์เจ้าขึ้นไป ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เติมธุลีลงในละอองนั้นอีก

ชั้น สวงนไว้สำหรับพระมหากษัตริย์ ผู้พูดไม่ได้เลือกที่จะสุภาพแค่ไหน เขากำลังประกาศศของผู้ฟังให้ทั้งห้องได้ยิน you ทำอย่างนั้นไม่ได้

บุรุษที่หนึ่งได้ขึ้นในทางกลับกัน ข้าพระพุทธเจ้า แปลว่าข้าของพระพุทธเจ้า ยืมการถ่อมตัวทางศาสนามาใช้กับพระมหากษัตริย์ เกล้ากระหม่อม กับ หม่อมฉัน ยกกลางกระหม่อมของผู้พูดขึ้นมาแทนตัวเอง กาญจนนาให้เหตุไว้ว่าไทยถือศีระะเป็นส่วนสูงสุดของร่างกาย ผู้พูดจึงยื่นหัวให้ ไม่ใช่ทั้งตัว ส่วน ผม ที่พูดกันทุกวันนี้ แปลตรงตัวว่าเส้นผม — ตระกะอันเดียวกัน หล่นลงมาถึงระดับสามัญ

กาญจนายกกรณีที่ฟังไว้หนึ่งกรณี ในหนังสือภาษาไทย บางครั้งได้ยินพ่อเรียกตัวเองว่าผม และเรียกลูกที่อายุไม่ถึงสิบขวบว่า คุณ ทุกคำถูกตามพจนานุกรม และขัดหูมาก เพราะพ่อคนไทยไม่พูดกับลูกแบบนั้น ความผิดไม่ได้อยู่ที่คำ มันอยู่ที่ความสัมพันธ์ — สรรพนามคุณั้นบรรจระยะห่างแบบทางการมาในตัว ที่พ่อกับลูกไม่มี

คำลงท้าย ครับ กับ ค่ะ ปิดประโยคสุภาพเกือบทุกประโยค และบอกทั้งเพศของผู้พูด และระดับความเป็นทางการไปพร้อมกัน อังกฤษไม่มีชนิดของคำที่ทำหน้าที่นี้ Eric McCready เขียนนกรอบความหมายไว้ใน "A Semantics for Honorifics with Reference to Thai" (PACLIC 28, 2014) — สรรพนาม รูปกริยา และคำลงท้ายร่วมกันกำหนดค่าความสุภาพ แล้วค่านั้นต้องเข้ากับความเป็นทางการที่บริบทตั้งไว้แล้ว

ปี 2020 นายกราชบัณฑิตยสภา ศ.เกียรติคุณ นพ.สุรพล อิศโรกรศีล พูดถึงคำที่หน่วยงานของเขาบัญญัติขึ้นเองว่า "ตอนนี้มีใครใช้คำว่าคณิตกรณ์ ก็เรียกว่าคอมพิวเตอร์กันหมด" ภาษาที่บังคับยศไว้ในกริยาได้ บังคับคำศัพท์ของตัวเองไม่ได้

เครื่องมือที่ควรจะมีบังคับได้มีอยู่จริง และมีวันเกิด สถาบันที่ต่อมาเป็นราชบัณฑิตยสภา ตั้งขึ้นปี 1933 งานบัญญัติศัพท์เริ่มปี 1942 ตามที่เลขาธิการ กนกวลี ชูชัยยะ ให้ไว้ในปี 2019 วิธีทำงานประกาศไว้เป็นสามขั้น ตามที่สุรพลให้สัมภาษณ์เมื่อ 6 กรกฎาคม 2020 — หาคำไทยแท่ก่อน ถ้าไม่ได้ให้ประกอบจากรากบาลีสันสกฤต ทับศัพท์เป็นทางเลือกสุดท้าย และวิธีนี้ได้ผลมาแล้ว โทรทัศน์ คือ โทร (ไกล) บวก ทศน์ (เห็น)

คำที่แพ้มีชื่อและมีวันที่เหมือนกัน คณะกรรมการสาขาวิทยาศาสตร์กับสาขาคอมพิวเตอร์บัญญัติ คณิตกรณ์ ขึ้นจากรากบาลีสันสกฤต แปลว่าเครื่องคำนวณ วางคู่กับทับศัพท์ คอมพิวเตอร์ สุรพลสรุปผลไว้เองในปี 2020 ว่า "ปรากฏว่ามีเพียงคำ

ทัปส์พีทคอมพิวเตอร์เพียงคำเดียวที่รอด" ส่วน จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ที่บัญญัติไว้สำหรับ email เหลืออยู่ในเอกสารราชการและงานของครูบางส่วน ปากคนไทยพูดว่าอีเมล — รศ.อรพัช บวรรักษา ให้ไว้ในบทสัมภาษณ์ชุดเดียวกัน

กลไกที่เก่ากว่านั้นเป็นของคนคนเดียว ไม่ใช่ของคณะกรรมการ รัชกาลที่ 6 (วชิราวุธครองราชย์ 1910–1925 สวรรคต 26 พฤศจิกายน 1925) ทรงแปลบทละครของเชกสเปียร์เป็นไทยสามเรื่อง — เวนิสวานิช ปี 1916 ตามใจท่าน ปี 1921 โรมีโอและจูเลียต ปี 1922 วิธีแปลทรงเขียนไว้เองในคำนำเรื่องหลังสุด ลงพระนาม "รามวชิราวุธพร" วันที่ 1 มิถุนายน 1922 ข้อความคือ "ในการประพันธ์คำกลอนภาษาไทยในเรื่องละครนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจให้ใกล้เคียงสำนวนและโวหารเดิมของเชกสเปียร์ มากกว่าคำนึงถึงความไพเราะทางกาพย์ภาษาไทย" นั่นคือนโยบายยึดต้นทางไว้ก่อน ประกาศไว้ก่อนที่ Lawrence Venuti จะตั้งคำว่า foreignization ในปี 1995 ถึง 73 ปี

งานบัญญัติคำของพระองค์ไม่ได้อยู่แค่ในบทละคร พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 บังคับให้คนสยามทุกคนต้องมีนามสกุลสืบทอดเป็นครั้งแรก และนามสกุลบาลีสันสกฤตจำนวนมากที่ตามมา พระองค์ทรงคิดหรือพระราชทานเอง อีกคำคือลูกเสือ ตั้งขึ้นปี 1911 ล้อกับ เสือป่า กองกำลังกึ่งทหารที่ทรงตั้งปีเดียวกัน นี่เป็นคนละกลไกกับสำนักงานบัญญัติศัพท์ สำนักงานนั้นเกิดปี 1933 หลังทั้งสองรัชกาล

คำว่าคนแรกในเรื่องนี้ถูกโต้แล้ว อาชญาสีธี ศรีสุวรรณ เขียนใน The101.world เมื่อ 31 มกราคม 2023 ว่าคำนำของรัชกาลที่ 6 อ้างความเป็นคนแรกเฉพาะการแปลเป็นบทเจรจากับเวทีที่ละบรรทัด ไม่ใช่คนแรกที่เอาเรื่องนี้มาเป็นไทย ขุนสุนทรภาศิต (Thanom Keyanon) ครูโรงเรียน ตีพิมพ์ "โรมีโอเลียดคำฉันท" ระหว่างสิงหาคมถึงตุลาคม 1921 ก่อนฉบับของพระองค์หนึ่งปีเต็ม ส่วนที่ว่าทรงทราบหรือไม่ ผู้เขียนบทความระบุเองว่าตรวจไม่ได้

สัดส่วนของบาลีและสันสกฤตในคำไทยปัจจุบัน เล่มนี้ไม่พิมพ์ตัวเลข การค้นคว้าสำหรับบทนี้หากการวัดที่ตรวจสอบได้ไม่พบ ตัวเลขที่หมุนเวียนกันอยู่ — "30–40%" บ้าง "เกินครึ่ง" บ้าง — ตามกลับไปหาคนนับและวิธีนับไม่ได้สักตัว ไม่มีตัวเลขไม่ได้แปลว่าไม่มีอะไรให้วัด มันแปลว่ายังไม่มีใครวัด สิ่งที่น่าแล้วจริงแคบกว่านั้น Søren Egerod นับคำยืมภาษาแต่จิวในภาษาสยามได้ 181 คำ ในปี 1959

นี่คือความต่างทั้งหมดระหว่างสองครึ่งของบทนี้ ยศเข้าไปนั่งในกริยาได้เพราะไม่มีใครต้องอนุมัติ ส่วน คุณติกรณ มีมติรองรับ มีลำดับวิธีรองรับ มีหน่วยงานรัฐรองรับ แล้วแพ้วัยการณบังคับได้ นโยบายได้แต่ขอ

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ยศของผู้พูดและผู้ฟัง ที่ไทยผูกไว้ในกริยาและในสรรพนามจนไม่พูดไม่ได้ ข้ามไปเป็นอังกฤษไม่ได้ เพราะอังกฤษไม่มีที่ให้นั่งอยู่ในไวยากรณ์ ผู้แปลต้องเติมคำเข้าไปใหม่ และคำที่เติมเข้าไปได้ ก็ตัดออกได้เสมอ

แหล่ง: กาญจนา นาคนสกูล, "คำสรรพนามในภาษาไทยสะท้อนวัฒนธรรมไทย", จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 7 ฉบับที่ 73 (มิถุนายน 2540) — <http://legacy.orst.go.th/>

35

อากาศ 30 ตุลาคม 2552 — <http://legacy.orst.go.th/?>

knowledges=%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%90-

%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%92 · Eric McCready, "A

Semantics for Honorifics with Reference to Thai", PACLIC 28 (2014) —

<https://aclanthology.org/Y14-1058.pdf> · "ราชบัณฑิต' ยุคใหม่ กับ 'ศัพท์บัญญัติ' ดิสรบชั้น", กรุงเทพธุรกิจ, 6 กรกฎาคม 2020 (คำให้สัมภาษณ์ของ สุรพล อิศโรกรศีล และ อรพัช บวรรักษา) — <https://www.bangkokbiznews.com/social/888035> ·

"ระบบศัพท์บัญญัติ' สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ปรับปรุงล่าสุด พร้อมใช้งานแล้ววันนี้", NECTEC, 30 เมษายน 2019 (คำให้สัมภาษณ์ของ กนกวลี ชูชัยยะ) — <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-news/royin-coined.html> · ศัพท์บัญญัติ ๔๐ สาขาวิชา, สำนักงานราชบัณฑิตยสภา — <https://coined-word.orst.go.th/> ·

Kanlaya Coulsting, "Shakespeare in Thai", Shakespeare Birthplace Trust, 1 พฤศจิกายน 2017 — <https://www.shakespeare.org.uk/explore-shakespeare/blogs/shakespeare-thai/> · "To be or not to be in Thailand", Bangkok Post

Special Report (2016) — <https://www.bangkokpost.com/thailand/special-reports/1241218/to-be-or-not-to-be-in-thailand> · อาญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ, "มีผู้แปล Romeo and Juliet มาเป็นภาษาไทยก่อนในหลวงรัชกาลที่ 6", The101.world, 31 มกราคม 2023 — <https://www.the101.world/romeo-and-juliet-thai/> ·

"Vajiravudh", Wikipedia — <https://en.wikipedia.org/wiki/Vajiravudh> · "Thai name", Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Thai_name · "กำเนิด 'เสือป่า' ก่อนมี 'ลูกเสือ'! ร.๖ ทรงตอบโต้คำวิจารณ์...", MGR Online — <https://mgronline.com/online/section/detail/9630000067423> · Søren Egerod,

"Swatow loan-words in Siamese", Acta Orientalia 23 (1959), 137–156 — <https://journals.uio.no/actaorientalia/article/view/5303> · Rikker Dockum,

"Sanskrit loanword adaptation in Old Thai: epigraphic evidence from the Sukhothai corpus", 16th World Sanskrit Conference — <https://www.academia.edu/28516211/>

Sanskrit_loanword_adaptation_in_Old_Thai_epigraphic_evidence_from_the_Sukhothai_corpus

· "List of loanwords in Thai", Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_loanwords_in_Thai

09 • เเท่ามนุษย์แล้ว

เดือนมีนาคม 2018 Microsoft Research ประกาศว่าเครื่องแปลข่าวจีนเป็นอังกฤษได้ เเท่ามนุษย์แล้ว และภายในปีเดียวกันนั้น สองทีมที่ทำงานแยกกันแสดงให้เห็นว่าคำว่า เเท่าเป็นผลของวิธีประเมิน ไม่ใช่คุณสมบัติของคำแปล

ข้อประกาศนั้นไม่ได้อ่อน และควรอ่านมันด้วยความแรงเต็มที่ก่อนจะหักมัน Hany Hassan และคณะ เผยแพร่ arXiv:1803.05567 ชื่อ "Achieving Human Parity on Automatic Chinese to English News Translation" ระบุว่าผลงานของระบบแปล ด้วยโครงข่ายประสาทของตน บนชุดทดสอบข่าวจีน-อังกฤษของ WMT 2017 แยกไม่ ออกจากสถิติจากงานของนักแปลอาชีพ หลักฐานวางไว้สองชั้น ชั้นแรกคือ automatic metrics ชั้นที่สองคือโปรโตคอลให้ผู้ตัดสินสองภาษาให้คะแนนอย่างเป็นทางการ ไม่ ใช้การอ้างอิงใดๆ และทั้งสองชั้นบอกตรงกัน

Samuel Laubli, Rico Sennrich และ Martin Volk เอาคำแปลชุดเดิมนั้นกลับมาให้ คนตัดสินใหม่ โดยเปลี่ยนตัวแปรเดียว — ให้ผู้ตัดสินอ่านทั้งเอกสาร แทนประโยคเดียว ที่สับลำดับมาแล้ว งานชื่อ "Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation" ตีพิมพ์ที่ EMNLP 2018 และประโยค ผลลัพธ์คือ "human raters assessing adequacy and fluency show a stronger preference for human over machine translation when evaluating documents as compared to isolated sentences" ระบบเดิม คำแปลชุดเดิม ผู้ตัดสินเป็นคนทั้งสองแบบ สิ่งเดียวที่เปลี่ยนคือความยาวของสิ่งที่วางอยู่ตรงหน้าเขา

ข้อผิดพลาดที่โผล่ตอนอ่านยาวมีชื่อของมันเอง สรรพนามที่หายไป ความต่อเนื่องที่ ขาดระหว่างประโยค และศัพท์คำเดียวกันที่ถูกเรียกสองอย่างในเรื่องเดียวกัน ทั้งสาม อย่างมองไม่เห็นในประโยคเดียว เพราะประโยคเดียวไม่มีที่ให้นั้นปรากฏ ประโยคที่ถูก ตัดออกมาจากย่อหน้าไม่มีอะไรให้สรรพนามชี้กลับไปหา และไม่มีครั้งที่สองให้ศัพท์ ขัดกับครั้งแรก

Antonio Toral, Sheila Castilho, Ke Hu และ Andy Way ตรวจข้อประกาศเดียวกัน ด้วยอีกวิธีหนึ่ง งานชื่อ "Attaining the Unattainable? Reassessing Claims of

Human Parity in Neural Machine Translation" ที่ WMT 2018 พบว่าผล parity ขึ้นอยู่กับว่าออกแบบการประเมินอย่างไร และระบุตัวเลือกสองข้อที่เข้าข้างเครื่องโดยตรง — ต้นฉบับที่ใช้ทดสอบเป็นข้อความที่แปลมาอีกทอด ไม่ใช่ข้อความที่เขียนขึ้นในภาษานั้นแต่แรก และผู้ตัดสินไม่ได้เห็นบริบทระหว่างประโยค

หน้าต่างขนาดประโยคเก๋กว่าเรื่องนี้สิบหกปี Kishore Papineni, Salim Roukos, Todd Ward และ Wei-Jing Zhu เสนอ BLEU ที่ ACL 2002 เป็นคะแนน n-gram precision เทียบกับคำแปลอ้างอิง มี brevity penalty กันการทำคะแนนด้วยการเขียนสั้น และผู้เสนอเรียกมันเองว่า "understudy to skilled human judges" ตัวสำรองไม่ใช่ตัวจริง คำนี้อยู่ในเอกสารตั้งต้นมาตั้งแต่ 2002 แล้วตัวสำรองก็ยืนอยู่บนเวทีต่ออีกราวยี่สิบปี

BLEU รายงานสิ่งที่พังข้ามประโยคไม่ได้ เพราะมันไม่เคยมองอะไรที่ยาวกว่าประโยคนี้ไม่ใช่ข้อบกพร่องของสูตร มันคือขนาดของหน้าต่าง Chris Callison-Burch, Miles Osborne และ Philipp Koehn เขียนไว้ที่ EACL 2006 ว่าคะแนน BLEU ที่สูงขึ้นนั้น "neither necessary nor sufficient" ต่อคุณภาพที่ดีขึ้นจริง พร้อมตัวอย่างทั้งสองทาง ระบบที่ BLEU บอกว่าดีกว่าแต่คนบอกว่าแย่กว่า และระบบที่กลับกัน สิบสองปีก่อนข้อประกาศปี 2018 คำเตือนนี้อยู่ในเอกสารประชุมของสาขาเองแล้ว

คนตัดสินก็พลาดแบบเดียวกันได้ ถ้าให้หน้าต่างเท่ากัน Markus Freitag, George Foster, David Grangier, Viresh Ratnakar, Qijun Tan และ Wolfgang Macherey ตีพิมพ์ใน TACL 9 ปี 2021 การศึกษา MQM ขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่ทำกันมา ให้นักแปลอาชีพอ่านพร้อมบริบทเต็มเอกสาร แล้วให้คะแนนระบบจาก WMT2020 ใหม่ในสองคู่ภาษา ผลออกมาเป็น "a substantially different ranking of evaluated systems from the one established by the WMT crowd workers" ความผิดจึงไม่ได้อยู่ที่ผู้ตัดสินเป็นเครื่องหรือเป็นคน มันอยู่ที่ผู้ตัดสินได้เห็นอะไร

เส้นนี้ลากกลับไปถึงปี 1966 ได้ ALPAC ตั้งขึ้นเมื่อเมษายน 1964 มี John R. Pierce จาก Bell Telephone Laboratories เป็นประธาน และกรรมการอีกหกคน รายงานชื่อ Language and Machines — Computers in Translation and Linguistics ออกเดือนพฤศจิกายน 1966 นิยาม machine translation ไว้แคบมาก คือการแปล "by algorithm from machine-readable source text to useful target text, without

recourse to human translation or editing" แล้วสรุปภายใต้นิยามนั้นว่า "there has been no machine translation of general scientific text, and none is in immediate prospect" งานวิจัยถูกตัด และงานวิจัย MT ในอเมริกาหยุดไปราวี่สิบปี

สองกรณีนี้เป็นกลไกเดียวกัน ต่างกันแค่เครื่องหมาย ปี 1966 นิยามที่แคบทำให้ผลงานทั้งสาขาเหลือศูนย์ ปี 2018 โปรโตคอลที่แคบทำให้ค่าแปลชุดหนึ่งขึ้นไปเท่ามนุษย์ ระเบิดการวัดของแต่ละยุควัดสิ่งที่มันวัดได้ แล้วสิ่งที่มันวัดได้ก็กลายเป็นความหมายของคำว่าดี มีข้อหนึ่งจากรายงาน ALPAC เองที่ควรสังเกต หนึ่งในสามเรื่อง ที่มันแนะนำให้เอาออกไปลงคือวิธีประเมินคุณภาพการแปล

สาขาแก้เรื่องนี้แล้ว และแก้ด้วยการขยายหน้าต่าง ไม่ใช่ด้วยการรอให้โมเดลเก่งขึ้น Maja Popović เสนอ chrF ที่ WMT 2015 ให้วัดด้วย character n-gram แทน Ricardo Rei และคณะ เสนอ COMET ที่ EMNLP 2020 ให้เรียนจากคำตัดสินของคน โดยตรง แทนการนับ n-gram ที่ตรงกัน ผู้จัด WMT24 ระบุเองว่าเมตริกอัตโนมัติที่ทำงานได้ดีที่สุดสองตัวคือ MetricX-23-XL และ CometKiwi-DA-XL — BLEU ไม่ใช่มั้บรรทัดที่ใช้จัดอันดับระบบที่ดีที่สุดของสาขาอีกต่อไป WMT25 ขยายไปถึง 32 คู่ภาษา 60 ระบบ และเพิ่มโดเมนใหม่ชื่อ Literary ที่เป็นเอกสารยาวราว 5,000 คำ ด้วยเหตุผลที่พิมพ์อยู่ในชื่อรายงานเอง — "Time to Stop Evaluating on Easy Test Sets"

ตัวเลขฝั่งภาษาไทยยืนยันไม่ได้ และเล่มนี้ไม่เคาให้ NLLB-200 รายงานว่าค่าเฉลี่ย BLEU ดีขึ้น 44% เทียบกับของเดิม บนทิศทางการแปลกว่า 40,000 ทิศทางของ FLORES-200 ซึ่งครอบคลุม 204 คู่ภาษาและสคริปต์ และไทย (tha_Thai) อยู่ในนั้นด้วย แต่คะแนน BLEU หรือ chrF เฉพาะของภาษาไทยหาแหล่งปฐมภูมียืนยันไม่ได้ ในการค้นรอบนี้ ส่วนตารางระบบของ WMT25 ทั้ง 32 คู่ภาษา เปิดดูแล้วไม่มีคู่ อังกฤษ-ไทยอยู่ในนั้น หน้าต่างที่กว้างขึ้นยังมาไม่ถึงภาษาที่เล่มนี้ใช้เขียนต้นฉบับ

สิ่งที่หน้าต่างขนาดประโยชน์มองไม่เห็น คือข้อผูกพันที่เกิดขึ้นได้เฉพาะเมื่อข้อความยาวกว่าหนึ่งประโยค สรรพนามที่ต้องชี้กลับไปหาคนที่เอ่ยชื่อไว้สามประโยคก่อน ศัพท์ที่ต้องเรียกเหมือนเดิมทุกครั้งจนจบเรื่อง และระดับภาษาที่บอกว่าใครกำลังพูดกับใคร ข้อสุดท้ายมีหลักฐานของตัวเอง Luis Cihlar และคณะ ตรวจการแปล honorific ของภาษาเกาหลี รายงานที่ IAAI workshop ของ LREC 2026 พบว่าโมเดล

เลื่อนระดับความสุภาพตามว่าคู่สนทนาถูกระบุไว้ตรงๆ หรือต้องอนุมานเอา ระบบจับสัญญาณที่ผิวของข้อความ ไม่ได้จำลองความสัมพันธ์ ประโยคเดียวไม่มีคู่สนทนา ข้อความทั้งชิ้นมี

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: สรรพนามที่ต้องข้ามประโยค ศัพท์ที่ต้องคงเดิมทั้งเรื่อง และระดับภาษาที่ระบุว่าใครพูดกับใคร — สามอย่างนี้เป็นข้อผูกพันของข้อความทั้งชิ้น ไม่ใช่ของประโยคเดียว เครื่องมือที่มีหน้าตาต่างเท่าประโยคเดียวจึงรายงานว่าไม่มีอะไรหาย เพราะมันไม่เคยมองไปที่ที่ของหายไปอยู่

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: เอาคำแปลชุดเดิมของ Hassan et al. 2018 กลับมาให้คนตัดสินใหม่ทั้งสองแบบ ประโยคเดียวที่สับลำดับ กับเอกสารเต็ม ถ้าผู้ตัดสินไม่ได้เลือกงานของมนุษย์มากขึ้นเมื่ออ่านเอกสารเต็ม หรือถ้าผลของ Läubli, Sennrich และ Volk 2018 ทำซ้ำไม่ได้ในคู่ภาษาอื่น คำตัดสินนี้ตกไป

แหล่ง: Hassan et al., "Achieving Human Parity on Automatic Chinese to English News Translation," arXiv:1803.05567 (2018) — <https://arxiv.org/abs/1803.05567> · Läubli, Sennrich, Volk, "Has Machine Translation Achieved Human Parity? A Case for Document-level Evaluation," EMNLP 2018 — <https://aclanthology.org/D18-1512/> · Toral, Castilho, Hu, Way, "Attaining the Unattainable? Reassessing Claims of Human Parity in Neural Machine Translation," WMT 2018 — <https://aclanthology.org/W18-6312/> · Papineni, Roukos, Ward, Zhu, "BLEU: a Method for Automatic Evaluation of Machine Translation," ACL 2002 — <https://aclanthology.org/P02-1040/> · Callison-Burch, Osborne, Koehn, "Re-evaluating the Role of Bleu in Machine Translation Research," EACL 2006 — <https://aclanthology.org/E06-1032/> · Popović, "chrF: character n-gram F-score for automatic MT evaluation," WMT 2015 — <https://aclanthology.org/W15-3049/> · Rei et al., "COMET: A Neural Framework for MT Evaluation," EMNLP 2020 — <https://aclanthology.org/2020.emnlp-main.213/> · Freitag, Foster, Grangier, Ratnakar, Tan, Macherey, "Experts, Errors, and Context: A Large-Scale Study of Human Evaluation for Machine Translation," TACL 9, 2021 — <https://aclanthology.org/>

2021.tacl-1.87/ · Pierce, Carroll, et al., Language and Machines — Computers in Translation and Linguistics (ALPAC Report), National Academy of Sciences, 1966 — <http://www.mt-archive.info/ALPAC-1966.pdf> · Kocmi et al., "Findings of the WMT24 General Machine Translation Shared Task: The LLM Era Is Here but MT Is Not Solved Yet," WMT 2024 — <https://aclanthology.org/2024.wmt-1.1/> · Kocmi et al., "Findings of the WMT25 General Machine Translation Shared Task: Time to Stop Evaluating on Easy Test Sets," WMT 2025 — <https://aclanthology.org/2025.wmt-1.22/> · Kocmi et al., "Preliminary Ranking of WMT25 General Machine Translation Systems," arXiv:2508.14909 (2025) — <https://arxiv.org/abs/2508.14909> · NLLB Team et al., "No Language Left Behind: Scaling Human-Centered Machine Translation," arXiv:2207.04672 (2022) — <https://arxiv.org/abs/2207.04672> · Cihlar, Bui, Park, Mager, Bisang, von der Wense, "Investigating the Automatic Translation of Korean Honorifics," LREC 2026 IAAI Workshop — <https://aclanthology.org/2026.iaai-1.3/>

10 • ผู้เป็นมังสวิรัต

วันที่ 2 กรกฎาคม 2017 Charse Yun อาจารย์จาก Ewha Womans University ตีพิมพ์คำวิจารณ์คำแปลที่เฟื่องชนะ Man Booker International Prize เมื่อปีก่อนหน้า ข้อกล่าวหาของเขาไม่ใช่ว่าแปลผิด แต่ว่าแปลเกิน

หนังสือเล่มนั้นมีอายุมาก่อนจะข้ามภาษา Han Kang เขียน The Vegetarian (Chaesikjuuija) เป็นสามตอนระหว่างปี 2003 ถึง 2005 รวมเล่มพิมพ์ในเกาหลีปี 2007 ตอนกลางได้รางวัล Yi Sang Literary Award ปี 2005 Deborah Smith เริ่มเรียนภาษาเกาหลีปี 2009 ตั้งสำนักพิมพ์ Tilted Axis ปี 2015 และแปลเล่มนี้เป็นงานแปลขนาดหนังสือชิ้นแรกของเธอ ฉบับอังกฤษออกเดือนมกราคม 2015 กับ Portobello Books ปีถัดมาทั้งคู่ได้ Man Booker International Prize ร่วมกัน เป็นปีแรกที่รางวัลให้เครดิตผู้เขียนกับผู้แปลเท่ากัน

ข้อวิจารณ์ของ Yun มีสองชั้น ชั้นแรกเขายกให้คำแปลนี้เป็นงานระดับสูง ชั้นที่สองเขาบอกว่ามันเบี่ยงจากสำนวนของ Han Kang ที่เรียบและกลั่นไว้ ด้วยการเติมคำขยาย คำขึ้นสุด และคำที่เน้นน้ำหนัก ไม่ใช่ครั้งสองครั้ง แต่แทบทุกหน้าเว้นหน้า นักแปลอาวุโสคนหนึ่งที่เขาปรึกษาเห็นว่าควรเรียกงานของ Smith ว่าการดัดแปลง ไม่ใช่การแปล บทความชิ้นแรกลงใน Korea Exposé วันที่ 2 กรกฎาคม 2017 ชื่อ "You Say Melon, I Say Lemon: Deborah Smith's Flawed Yet Remarkable Translation of 'The Vegetarian'" แล้วเขาขยายข้อโต้แย้งลง Los Angeles Times วันที่ 22 กันยายน 2017

น้ำหนักของหลักฐานสองชุดในบทนี้ไม่เท่ากัน ถ้อยคำของ Yun เดินทางมาถึงเล่มนี้ผ่านการอ้างต่อ ไม่ได้ผ่านตัวบทของ Los Angeles Times โดยตรง ข้อโต้แย้งของเขาจึงถูกเล่าเป็นความ ไม่ได้ยกเป็นคำพูด ส่วนคำพูดของ Smith และ Han Kang ข้างล่างนี้ ถูกตรวจกับต้นทางแล้วทีละคำ

Smith ตอบเองใน Los Angeles Review of Books วันที่ 11 มกราคม 2018 จุดยืนของเธออยู่ในประโยคเดียว: "there is no such thing as a truly literal translation... there can be no such thing as a translation that is not

'creative.'" — ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าคำแปลตรงตัวจริงๆ จึงไม่มีคำแปลใดที่ไม่ใช่งานสร้าง เธอแยกข้อกล่าวหาเป็นสองกอง กองแรกคือแปลผิด เธอรับผิดชอบ กองที่สองคือ

สำนวนเบี่ยง เธอปกป้องว่าเป็นการอ่านร้อยแก้วของ Han Kang แบบหนึ่งที่ชอบธรรม Han Kang พูดเรื่องนี้เองในบทสัมภาษณ์ที่ Booker Prize Foundation เผยแพร่วันที่ 28 กรกฎาคม 2023: "I do not believe that the translator has deliberately undermined the original, nor do I believe that she has created a new work that is completely different from the original." — เธอไม่เชื่อว่าผู้แปลตั้งใจ บ่อนทำลายต้นฉบับ และไม่เชื่อว่าผู้แปลสร้างงานใหม่ที่ต่างจากต้นฉบับโดยสิ้นเชิง เธอชี้ว่าข้อพิพาทเอาสองเรื่องมาปนกัน เรื่องแรกคือคำแปลที่ผิดจริง Smith แก่ไป 67 จุดในปี 2017 และการแก้ไขไปอยู่ในฉบับพิมพ์ซ้ำปี 2018 ทั้งอังกฤษและอเมริกา เรื่องที่สองคือข้อถกเถียงเรื่องสำนวน และเรื่องแรกถูกยกมาใช้เป็นหลักฐานให้เรื่องที่

สอง ตัวอย่างที่เธอยกไว้เองคือคำว่า cheohyeong แปลว่าพี่สาวของภรรยา แต่สองพยางค์ ของมันแปลตรงตัวได้ว่าภรรยาบวกพี่ชาย เป็นกับดักของคนที่ไม่ได้โตมากับภาษา นักวิจารณ์บางคนอ่านความผิดพลาดตรงนั้นเป็นหลักฐานว่า Smith เปลี่ยนเพศตัวละคร ทั้งที่เป็นเรื่องภาษาล้วนๆ เธอเปิดเผยด้วยว่าเนื้อความเกาหลีสาวครึ่งหน้าหายไปจาก ฉบับอังกฤษ นั่นคือการตัดของบรรณาธิการ ไม่ใช่ความล้มเหลวของการแปล เพราะผู้ แปลแปลมาครบทุกประโยค ทั้งคู่ยังทำงานด้วยกันต่อ ต้นฉบับ The White Book ปี 2017 ถูกเทียบกันทีละประโยค

ข้อพิพาทนี้ไม่ได้เถียงว่าใครทำงานได้ดีกว่า มันเถียงว่างานแปลมีหน้าที่ต่ออะไรก่อน คำถามเดียวกันเคยทำให้เพื่อนสองคนเลิกคบกันมาแล้ว เมื่อห้าสิบปีก่อน

ปี 1964 Vladimir Nabokov พิมพ์คำแปล Eugene Onegin ของ Pushkin สี่เล่มกับ Bollingen Foundation เป็นร้อยแก้วจังหวะ iambic ที่ไม่สัมผัส แปลเกือบตรงตัว พร้อมคำอธิบายอีกกว่า 930 หน้า จุดยืนนี้เขาประกาศไว้ตั้งแต่บทความ "The Art of Translation" ใน The New Republic วันที่ 4 สิงหาคม 1941 ประโยคเปิดคือ "Three grades of evil can be discerned in the queer world of verbal transmigration." — ในโลกประหลาดของการย้ายร่างทางถ้อยคำ ความชั่วแยกได้สามระดับ ระดับเลว ที่สุดคือการแต่งตัวบทให้สวยขึ้นเพื่อเอาใจรสนิยมของผู้อ่านปลายทาง

Edmund Wilson วิจารณ์คำแปลนั้นใน The New York Review of Books วันที่ 15 กรกฎาคม 1965 ในบทความชื่อ "The Strange Case of Pushkin and Nabokov" ทั้งสองเป็นเพื่อนกันตั้งแต่ปี 1940 ตอนที่ Wilson เป็นนักวิจารณ์ของ The New Republic และช่วยพา Nabokov เข้าแวดวงวรรณกรรมอเมริกัน คำตัดสินของเขาคือ "It has produced a bald and awkward language which has nothing in common with Pushkin or with the usual writing of Nabokov." — ภาษาที่ได้ออกมาโล้นและเก้งก้าง ไม่มีอะไรร่วมกับ Pushkin หรือกับงานเขียนตามปกติของ Nabokov เอง

ข้อหาที่หนักกว่านั้นอยู่ที่การตีความ Wilson อ่านการที่ Onegin ฆ่า Lensky ในการดวลว่าเป็นความมั่งร้ายที่ลงรอยกับตัวละคร ส่วน Nabokov อ่านว่าหลุดจากนิสัย Wilson เขียนว่า "There are no out-of-character actions in Evgeni Onegin. Nabokov has simply not seen the point." — ไม่มีการกระทำใดหลุดจากนิสัยตัวละครใน Evgeni Onegin Nabokov มองไม่เห็นประเด็นเท่านั้นเอง เขายังปิดบทวิจารณ์ด้วยคำชม เรียก Nabokov ว่าสายไฟมีชีวิตที่พาดอยู่ระหว่างผู้อ่านกับอดีตของรัสเซีย

Nabokov ตอบในจดหมายฉบับวันที่ 26 สิงหาคม 1965 เปิดด้วยการยืนยันมิตรภาพแล้วไล่เรียงข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์และการใช้ภาษารัสเซียของ Wilson เจ็ดข้อ ตั้งแต่การสับสนความหมายสองแบบของคำพูดปาก netu ไปจนถึงการอธิบายเสียงอักษร "ë" ผิด เขาปิดท้ายว่า "Its mixture of pompous aplomb and peevish ignorance is certainly not conducive to a sensible discussion of Pushkin's language and mine." — ส่วนผสมของความมั่นใจอันโอ้อากับความไม่รู้ที่ขี้หงุดหงิดไม่ช่วยให้การถกเรื่องภาษาของ Pushkin และของเขาเดินไปไหน Wilson ตอบในฉบับเดียวกัน ยอมรับสองข้อจากเจ็ด: "I must acknowledge two errors... I felt that it sounded more damaging than I had meant it to be, and this has given him a chance to score." — เขายอมรับความผิดสองข้อ และว่าถ้อยคำของเขาฟังหนักกว่าที่ตั้งใจ จึงเปิดช่องให้อีกฝ่ายได้แค้น ข้อที่เหลือเขาเถียงทีละข้อ

การโต้กันยืดไปอีกหลายเดือนในหน้าจดหมายของ NYRB นักสลาฟศึกษาคนอื่นเข้าร่วมด้วย รวมทั้ง David Magarshack และ Ernest J. Simmons และ Nabokov กลับ

มาพิมพ์บทความ "Translation" วันที่ 20 มกราคม 1966 มิตรภาพยี่สิบห้าปีไม่กลับมา
อีก Alex Beam ใน The Feud ปี 2016 ถือว่าจุดนี้คือจุดแตกหัก

ใต้การด่ากันมีข้อขัดแย้งเรื่องวิธีอยู่จริง Wilson ต้องการคำแปลกลอนที่อ่านรื่นและ
เป็นสำนวนอังกฤษ ถึงขั้นเสนอบทกลอนของตัวเองแข่งไว้ในบทวิจารณ์ Nabokov ถือ
ว่าการเบี่ยงจากความหมายตรงตัวเพื่อสัมผัสหรือความไพเราะคือการทรยศบทกวี เขา
พูดไว้ตั้งแต่ปี 1941 และพูดซ้ำในบทกวีนำเล่ม "On Translating Eugene Onegin" ปี
1955 ว่าคำแปลที่ชื่อแบบไม่ทำค้ายัน ตรงไปตรงมากกว่าคำแปลที่สวยงามแต่โกหก

กรอบที่ใช้เรียกความขัดแย้งแบบนี้มาจาก Lawrence Venuti ในหนังสือ The
Translator's Invisibility: A History of Translation (Routledge, 1995 ฉบับ
ปรับปรุงปี 2008) คำแปลที่ลื่นและเป็นสำนวนปลายทางจนผู้อ่านเชื่อวากำลังอ่าน
ต้นฉบับ เขาเรียกว่า domestication คำแปลที่จืดจางเก็บความสะดุด ไวยากรณ์ที่ไม่คุ้น
หู และร่องรอยของภาษาต้นทางไว้ เขาเรียกว่า foreignization ข้อเสนอของเขาไม่
หยุดที่การบรรยาย ความลื่นที่วงการพิมพ์ภาษาอังกฤษให้รางวัลมาตลอดไม่ใช่ธรรมเนียม
ที่เป็นกลาง มันคืออุดมการณ์ และมันบังคับให้ผู้แปลหายตัวไป foreignization จึงมี
จริยธรรมมากกว่าในสายตาเขา เพราะผู้อ่านรู้ตัวตลอดวากำลังอ่านสิ่งที่ข้ามมา

กรอบนี้ถูกโต้กลับหนัก คนโต้หลักคือ Anthony Pym และข้อโต้ของเขาเล่าเป็นความ
ตรงนี้ เพราะถ้อยคำจริงไม่ได้ถูกตรวจในการค้นรอบนี้ ชั้นแรก foreignization ไม่มีวิธี
ทำให้ใช้ได้จริง ชั้นที่สอง Venuti ไม่ได้แสดงว่าการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบ
ประชาธิปไตยที่เขาอ้างจะตามมาจริง ชั้นที่สาม แทน domestication กับ
foreignization หยาบเกินกว่าจะบรรยายสิ่งที่นักแปลทำ งานจริงอยู่บนสเปกตรัมของ
การปรับบางส่วน งานของ Maria Tymoczko เรื่องจริยธรรมการแปลหลังอาณานิคม
ถูกอ้างว่าขยายข้อถกเถียงให้พ้นคู่ตรงข้ามนี้ ส่วน Venuti ตอบเองว่าความลื่นไม่ใช่
ศัตรู คำแปลควรอ่านได้ สิ่งที่เขาโจมตีคือการบีบคำว่าอ่านได้ให้เหลือภาษาอังกฤษ
มาตรฐานระดับเดียว ไม่ว่าต้นฉบับจะเขียนด้วยระดับภาษาแบบไหน

วางสองกรณีลงบนกรอบนี้แล้วภาพชัดขึ้น Smith เลือกด้าน domestication คือให้
หนังสือทำงานเป็นวรรณกรรมในภาษาอังกฤษก่อน Nabokov เลือกด้าน
foreignization จนสุดทาง คือให้ผู้อ่านมองทะลุภาษาอังกฤษกลับไปเห็นความหมาย
รัสเซีย และยอมให้ภาษาอังกฤษเสียรูป ความสูญเสียของแต่ละด้านทำนายได้จากตัว

เลือกนั่นเอง ด้านหนึ่งเสียระดับเสียงและความกลืนของต้นฉบับ อีกด้านหนึ่งเสียความเป็นบทกวี ทั้งสองด้านถูกตั้งชื่อไว้ล่วงหน้าด้วยซ้ำ Wilson เรียกผลของด้านหลังว่า "bald and awkward" ในปี 1965 ส่วน Nabokov เรียกวิธีของด้านหน้าว่าความชั่วระดับสูงสุดตั้งแต่ปี 1941 ก่อนหนังสือทั้งสองเล่มจะมีอยู่

มีส่วนหนึ่งของข้อพิพาทที่ตัดสินได้จริง และมันเล็กกว่าที่ทั้งสองฝ่ายเถียงกันมาก คำแปลที่ผิด 67 จุดใน The Vegetarian ผิดภายใต้มาตรฐานของทั้งสองด้าน ไม่ว่าใครจะถือหน้าที่แบบไหน cheohyeong ก็ยังแปลว่าพี่สาวของภรรยาอยู่ดี ข้อผิดพลาดเรื่องภาษารัสเซียเจ็ดข้อก็เป็นชนิดเดียวกัน สองข้อในนั้น Wilson ยอมรับเอง ที่เหลือยังเถียงกันอยู่ ส่วนที่ตัดสินไม่ได้คือส่วนที่ใหญ่กว่ามาก นั่นคือคำถามว่าคำแปลมีหน้าที่ต่ออะไรก่อน

คำตัดสินที่เล่มนี้ยืนยันได้มีข้อเดียว นักแปลสองคนนี้ทำงานให้หน้าที่คนละอย่าง และความสูญเสียของแต่ละคนทำนายได้จากหน้าที่ที่เลือก ตั้งแต่ก่อนแปลคำแรก คำตัดสินที่เล่มนี้ยืนยันไม่ได้คือใครผิด เพราะไม่มีการวัดใดตัดสินระหว่างหน้าที่สองอย่างได้ มีแต่การตรวจว่าผู้แปลทำสิ่งที่ตัวเองประกาศไว้หรือเปล่า และตรวจว่าข้อผิดพลาดนั้นผิดภายใต้ทั้งสองมาตรฐานหรือไม่ เล่มนี้จึงพูดตรงๆ ว่าตัดสินไม่ได้ ดีกว่าทำท่าว่าตัดสินแล้ว

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ระบบคำเรียกญาติของเกาหลีบังคับให้ระบุฝ่ายและลำดับอาวุโสไว้ในคำเดียว cheohyeong บอกทั้งว่าเป็นญาติฝ่ายภรรยาและว่าอาวุโสกว่า ภาษาอังกฤษไม่บังคับสองอย่างนี้ และเติมกลับเข้าไปไม่ได้โดยไม่เพิ่มคำ อีกอย่างที่ยข้ามไม่ได้คือคำตัดสินเอง ไม่มีมาตรวัดใดเทียบหน้าที่ต่อผู้อ่านปลายทางกับหน้าที่ต่อตัวบทต้นทางได้

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนสร้างเกณฑ์ที่ตรวจสอบได้ และเกณฑ์นั้นจัดอันดับ domestication กับ foreignization ได้โดยไม่ต้องตั้งสมมติฐานเรื่องหน้าที่ของงานแปลไว้ก่อน หรือเมื่อมีคนอ่านตัวบทของ Charse Yun ใน Los Angeles Times วันที่ 22 กันยายน 2017 โดยตรง แล้วพบว่าข้อกล่าวหาของเขาต่างจากที่บทนี้เล่าไว้

แหล่ง:

- Han Kang, สัมภาษณ์โดย Booker Prize Foundation, "I never imagined The Vegetarian would find so many readers," 28 กรกฎาคม 2023 — <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/features/han-kang-interview-i-never-imagined-the-vegetarian-would-find-so-many>
- Deborah Smith, "What We Talk About When We Talk About Translation," Los Angeles Review of Books, 11 มกราคม 2018 — <https://lareviewofbooks.org/article/what-we-talk-about-when-we-talk-about-translation/>
- "Deborah Smith (translator)," Wikipedia, อ้าง Charse Yun ผ่าน Los Angeles Times, 22 กันยายน 2017 — [https://en.wikipedia.org/wiki/Deborah_Smith_\(translator\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Deborah_Smith_(translator)) (ถ้อยคำของ Yun มาถึงที่นี่ผ่านการอ้างอิงเท่านั้น)
- "Yi Sang Literary Award," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Yi_Sang_Literary_Award
- Edmund Wilson, "The Strange Case of Pushkin and Nabokov," The New York Review of Books, 15 กรกฎาคม 1965 — <https://www.nybooks.com/articles/1965/07/15/the-strange-case-of-pushkin-and-nabokov/>
- "Letters: The Strange Case of Nabokov and Wilson," NYRB, 26 สิงหาคม 1965 — <https://www.nybooks.com/articles/1965/08/26/letters-the-strange-case-of-nabokov-and-wilson/>
- Vladimir Nabokov, "The Art of Translation," The New Republic, 4 สิงหาคม 1941 — <https://newrepublic.com/article/113310/vladimir-nabokov-art-translation>
- "The Translator's Invisibility," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/The_Translator%27s_Invisibility
- "Domestication and foreignization," Wikipedia — https://en.wikipedia.org/wiki/Domestication_and_foreignization
- Anthony Pym, Method in Translation History (St. Jerome, 1998) — <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315760049/method-translation-history-anthony-pym>

11 . หน้าทีหันเข้าหากัน

ปี 1911 James Loeb วางกฎการจัดหน้าไว้ข้อเดียว ต้นฉบับกรีกหรือละตินอยู่หน้าซ้าย คำแปลอังกฤษอยู่หน้าขวาทีหันเข้าหากัน หนังสือยี่สิบเล่มแรกออกปี 1912 พิมพ์พร้อมกันที่ Heinemann ในอังกฤษและ Macmillan ในอเมริกา รูปแบบนี้มีชื่อของมันว่า en-face

อีกสามสำนักพิมพ์หยิบรูปแบบเดียวกันไปใช้ในศตวรรษถัดมา I Tatti Renaissance Library เริ่มปี 2001 ละตินหน้าซ้าย อังกฤษหน้าขวา Clay Sanskrit Library ออกสิบสองเล่มแรกกุมภาพันธ์ 2005 วางสันสกฤตทีถอดเป็นอักษรโรมันไว้หน้าซ้าย ปิดชุดครบ 56 เล่มปี 2009

Murty Classical Library of India เริ่มปี 2015 และเขียนเหตุผลไว้บนหน้าเว็บของตัวเอง — "the page spread is designed so text and translation reflect each other rather than allowing one to decide the other's fate" ฟอนต์คู่ของอักษรอินเดียทั้งหกชุดสั่งทำจาก John Hudson และ Fiona Ross ที่ Tiro Typeworks สตูดิโอเดียว โจทย์เดียว

สี่สำนักพิมพ์นี้ไม่ได้คิดรูปแบบเดียวกันขึ้นมาเองสี่ครั้ง Clay ระบุว่าลอกแบบจาก Loeb และ Harvard University Press บอกว่าชุดหน้าเทียบทีตามมาสร้างตามแบบ Loeb ทั้งหมด นี่คือการสืบทอด ไม่ใช่การค้นพบซ้ำสี่ครั้ง สิ่งทีหลักฐานยืนยันได้เป็นอีกอย่าง en-face ถูกยกไปวางบนอักษรคนละโลก กรีก ละติน สันสกฤตถอดเป็นโรมัน อักษรอินเดียเจ็ดชุด แล้วยังทำงานได้ทุกครั้ง ระหว่างทางขนาดเล่ม ฟอนต์ และสีปก เปลี่ยนหมด สิ่งทีไม่มีใครเปลี่ยนคือหน้าทีหันเข้าหากัน ของทีรอดมาทั้งทีทุกอย่างรอบตัวถูกเปลี่ยน คือของทีรับน้ำหนักอยู่

ภาษาไทยทำให้หน้าแบบนั้นแพงขึ้น เพราะไทยไม่มีช่องว่างระหว่างคำ เอกสาร Thai Layout Requirements ของ W3C ฉบับ 30 เมษายน 2024 ที Richard Ishida เป็นบรรณาธิการ เขียนว่า "Spaces separate phrases, rather than words" ผลคือ UAX #14 อัลกอริทึมตัดบรรทัดของ Unicode ยกไทย ลาว เขมร และพม่า ออกไปให้ตัวแบ่งคำทีใช้พจนานุกรมจัดการต่างหาก ICU ทำงานนี้ด้วย

DictionaryBasedBreakIterator ซอฟต์แวร์จัดหน้าทั่วไปไม่ทำให้เอง ต้นฉบับไทยจึงต้องผ่านตัวแบ่งคำก่อน

ความกำกวมนี้เป็นสมบัติของภาษาเอง ไม่ใช่ข้อบกพร่องของซอฟต์แวร์ Wirote Aroonmanakun จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดไว้ปี 2007 ให้คนไทยสิบสองคนขีดเองว่าประโยคจบตรงไหน จากจุดที่เป็นไปได้ 59 จุด มีเพียง 15 จุดที่เห็นตรงกัน 10 ถึง 12 คน และ 24 จุดที่เห็นตรงกันแค่ 1 ถึง 3 คน ข้อสรุปของเขาคือ "the notion of Thai sentence is fuzzy" สำหรับเจ้าของภาษา ไม่ใช่แค่สำหรับเครื่อง เมื่อพจนานุกรมตัดผิด คนจัดหน้าแก้ด้วยมือ ด้วย ZWSP (U+200B) และ WJ (U+2060)

ปัญหาที่สองอยู่ในแนวตั้ง ไทยใช้เส้นฐานเดียวกับละติน Ishida เขียนว่า "Thai uses the so-called 'alphabetic' baseline, which is the same as for Latin and many other scripts" ปัญหาจึงไม่ใช่การวางบรรทัดให้ตรงกัน แต่เป็นที่ว่างเหนือเส้น สระประสมประกอบได้ถึงสี่รูป ล้อมพยัญชนะได้สามด้าน วรรณยุกต์ซ้อนขึ้นไปอีกชั้น และลอยสูงขึ้นเมื่อมีสระอยู่ใต้มัน Ishida สรุปสั้นๆ ว่า "Thai tends to add more interline spacing than Latin text does"

ตรงนี้คือจุดที่เล่มนี้ต้องหยุดแล้วบอกว่าไม่รู้ อัตราส่วนความสูงบรรทัดของไทยที่ถูกอ้างต่อกันบนเว็บมีสองตัว ตัวหนึ่งบอกว่าอย่างน้อย 1.55 อีกตัวบอกว่า 1.8 ขึ้นไป ทั้งสองตัวสาวกลับไม่ถึงโรงหล่อ นักออกแบบตัวพิมพ์ หรืองานวิจัยที่มีชื่อเจ้าของ ไม่ปรากฏในเอกสารของ W3C หรือของ Ishida และขัดกันเองห่างมาก แหล่งหนึ่งในสองนั้นประกาศตัวว่าเป็น "the definitive English-language resource for Thai graphic design" ขณะที่มีย่อย่างของเนื้อหาที่ผลิตด้วย AI เพื่อ SEO เล่มนี้จึงไม่พิมพ์ตัวเลขทั้งสองตัว หนังสือเรื่องสิ่งที่ข้ามไม่ได้ ไม่มีสิทธิ์ปลอมตัวเลขเรื่องการวางสองอักษรคู่กัน

สิ่งที่เหลือมีสองอย่าง อย่างแรกคือทิศทางที่มีแหล่ง Noto แยกฟอนต์เป็นสองตระกูล ชุดปกติที่ความสูงบรรทัดใจกว้างสำหรับการอ่านต่อเนื่อง กับชุด UI ที่บีบลงสำหรับหน้าจอ ชุดใจกว้างคือค่าตั้งต้น อย่างที่สองคือตัวเลขตัวเดียวที่มีชื่อคนรับผิดชอบ Ishii Genta ผู้อำนวยการฝ่าย DTP ของ Human Science Corporation ระบุว่า InDesign ตั้งค่า auto-leading ต่างกันตามภาษาของตัวโปรแกรม 175% ในเวอร์ชันญี่ปุ่น เทียบกับ 120% ในเวอร์ชันอังกฤษ นั่นเป็นญี่ปุ่น ไม่ใช่ไทย ส่วนไทยยังไม่มีใคร

เขียนถึงระดับหน้า หัวข้อ Page & book layout ในเอกสารฉบับเดียวกันเขียนไว้คำเดียวว่า tbd

เล่มที่คุณถืออยู่ไม่ได้จัดแบบ en-face มันจัดสลับย่อหน้า ไทยหนึ่งย่อหน้า อังกฤษหนึ่งย่อหน้า ในคอลัมน์เดียว ผมเลือกแบบนี้เพราะสายการผลิตของเราทำแบบนี้ได้อยู่แล้ว ไม่ใช่เพราะมันดีกว่า ราคาที่จ่ายคือผู้อ่านอ่านภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นร้อยแก้วต่อเนื่องไม่ได้เลย ทุกครั้งที่ย่อหน้าจบ อีกภาษาหนึ่งเข้ามาขวาง

ผมบอกไม่ได้ว่าราคานั้นเท่าไร ไม่มีงานวิจัยที่เทียบแบบสลับย่อหน้ากับอีกสองแบบตรงๆ สักชิ้น งานที่มีเทียบ interlinear กับหน้าเทียบ ให้นักศึกษาเกาหลี 38 คนอ่านทั้งสองแบบ แล้วพบว่าความเข้าใจใกล้เคียงกัน แปลว่า en-face ไม่ได้แลกความเข้าใจไปกับความสวย ส่วนตัวเลขอ่านเร็วขึ้นที่เปอร์เซ็นต์ที่วนอยู่ในคำโฆษณา สวกลับไม่ถึงงานวิจัยชิ้นไหน

เล่มนี้เป็นเล่มปิดของหนังสือรุ่นหนึ่งจากโรงเรียนนี้ รุ่นก่อนเขียนอังกฤษก่อนแล้วแปลเป็นไทย ผลที่ได้คือไทยที่ถูกต้องทุกคำและไม่มีชีวิต รุ่นนี้กลับทางโดยตั้งใจ เขียนไทยก่อน แล้วให้อังกฤษเป็นคำแปล เหตุผลไม่ใช่ความรักภาษา มันคือเรื่องเครื่องมือ โรงเรียนนี้มีเครื่องวัดคุณภาพภาษาไทย ยังไม่มีของภาษาอังกฤษ ภาษาที่เรายังวัดไม่ได้ จึงถูกวางไว้ฝั่งคำแปล คำอธิบายนี้หมดอายุทันทีที่เครื่องวัดตัวที่สองมืออยู่จริง

รุ่นต่อไปต้องสวยพร้อมกันทั้งสองภาษา ประโยคนั้นไม่มีน้ำหนักรถถ้ามันเป็นความปรารถนา ข้อกำหนดต่างจากความปรารถนาตรงที่มันบอกว่าจะสร้างอะไร ด้วยตัวเลขอะไร และใครตรวจได้ว่าทำตามนั้นหรือไม่

1. **การจัดหน้า** ใช้ en-face ไทยหน้าซ้าย อังกฤษหน้าขวา ทั้งเล่ม เปิดหน้าไหนก็ตรวจได้ มีแหล่งจากสำนักพิมพ์ทั้งสี่ข้างต้น การตัดแบบสลับย่อหน้าทั้งเป็นการตัดสินใจ ไม่ใช่ผลการทดลอง

2. **ฟอนต์คู่** ไทยกับละตินต้องมาจากโจทย์เดียวกัน ใช้ตระกูลที่โรงหล่อเขียนเหตุผล การจับคู่ไว้เอง อย่าง Prompt ของ Cadson Demak หรือสั่งทำใหม่จากสตูดิโอเดียวตามแบบ Murty ฝั่งที่พลาดมีหลักฐานแล้ว Angsana New มี x-height ของละตินต่ำกว่าความสูงของตัว ก จนคนไทยต้องตั้งละติน 12 pt คู่กับไทย 16 pt ด้วยมือมา 23 ปี

3. **ขนาดตัวอักษร** ตั้งไทยใหญ่กว่าอังกฤษราว 10 ถึง 20% แล้วแก้ด้วยตาบนฟอนต์คู่จริง เพราะความสูงพื้นฐานของไทยอยู่ระหว่าง x-height กับ cap-height ของละติน ตัวเลขนี้เป็นการตัดสินใจ ไม่ใช่ค่าที่คั่นเจอ

4. **ความสูงบรรทัด** ให้คอลัมน์ไทยกำหนดกริดรวม อังกฤษรับส่วนเกิน ทิศทางมีแหล่งทั้ง Ishida ทั้ง Noto ตัวเลข 150 ถึง 160% เป็นการตัดสินใจ ไม่ใช่ค่าที่คั่นเจอ ต้องทดสอบกับต้นฉบับที่มีวรรณยุกต์ซ้อนก่อนลือก

5. **การตัดบรรทัดไทย** ต้นฉบับไทยต้องผ่านตัวแบ่งคำที่ใช้พจนานุกรม ICU หรือเทียบเท่า ก่อนเข้าโปรแกรมจัดหน้า แล้วแก้จุดที่ตัดผิดด้วยมือ ด้วย ZWSP และ WJ จัดชิดขอบด้วยการยืดช่องว่างระหว่างวลี ไม่ใช่ระหว่างคำ ตรวจสอบด้วยเครื่องได้

6. **การกำกับภาษา** ทุกย่อหน้าต้องมีค่า Lang ของภาษาตัวเอง ตาม PDF19 และ H58 เพื่อให้ผ่าน WCAG 3.1.2 ห้ามใช้ป้ายเดียวคลุมทั้งหน้าคู่ไฟล์ต้องผ่าน PDF/UA ตรวจสอบด้วยเครื่องได้

ข้อ 1 ข้อ 5 และข้อ 6 ตรวจสอบด้วยเครื่องได้ตั้งแต่วันนี้ ข้อ 2 ข้อ 3 และข้อ 4 ตรวจสอบไม่ได้ ต้องพิมพ์หน้าคู่ตัวอย่างออกมาจริงแล้วให้คนอ่านไทยอ่านก่อน

เล่มนี้ทำสิ่งที่ตัวเองเถียงได้ไม่ครบ มันเถียงเรื่องสิ่งที่ไวยากรณ์บังคับ แล้ววางสองภาษาไว้ให้ขัดจังหวะกันเองทุกหน้า หกข้อข้างบนคือหน้าที่เล่มนี้ก่อไว้และจ่ายเองไม่ได้ เล่มถัดไปจ่าย และมันจะรู้ว่าจ่ายครบหรือยัง เพราะมีคนเขียนไว้ก่อนแล้วว่าต้องจ่ายอะไร ข้อไหนมีตัวเลข และข้อไหนยังไม่มี

สิ่งที่ข้ามไม่ได้: ความสูงบรรทัดข้ามไม่ได้ เพราะอักษรวิธีไทยบังคับให้วรรณยุกต์ซ้อนขึ้นเหนือสระที่ซ้อนอยู่บนพยัญชนะอีกชั้นหนึ่ง เป็นที่ว่างแนวตั้งที่ละตินไม่เคยต้องขอ และจุดตัดบรรทัดก็ข้ามไม่ได้ เพราะไทยไม่เขียนขอบเขตคำลงไปในข้อความ สิ่งทีละตินได้ฟรีจากช่องว่าง ไทยต้องซื้อด้วยพจนานุกรม

จะพลิกคำตัดสินนี้ได้เมื่อ: มีคนพิมพ์ข้อความสองภาษาชุดเดียวกันออกมาสองแบบ คือ en-face กับสลับย่อหน้า แล้ววัดความเข้าใจและความเร็วในการอ่านกับคนอ่านไทย และพบว่าไม่ต่างกัน ข้อ 1 ตกทันที และถ้าโรงหล่อตัวพิมพ์หรือองค์กรมาตรฐาน

ตีพิมพ์อัตราส่วนความสูงบรรทัดไทยต่อละตินที่มีชื่อเจ้าของและมีวิธีวัดกำกับ ข้อ 3 กับข้อ 4 จะเลิกเป็นการตัดสินใจ และกลายเป็นตัวเลขที่ค้นเจอได้

แหล่ง: Loeb Classical Library ประวัติสำนักพิมพ์ <https://www.loebclassics.com/page/history> · I Tatti Renaissance Library <https://itatti.harvard.edu/publications/book-series/i-tatti-renaissance-library> · Clay Sanskrit Library https://en.wikipedia.org/wiki/Clay_Sanskrit_Library · Murty Classical Library of India หน้าออกแบบและตัวพิมพ์ <https://www.murtylibrary.com/about/design-and-typography> · W3C, Thai Layout Requirements, Group Draft Note, 30 เมษายน 2024 <https://www.w3.org/TR/2024/DNOTE-thai-lreq-20240430/> · Richard Ishida, Thai Orthography Notes <https://r12a.github.io/scripts/thai/th.html> · UAX #14, Unicode Line Breaking Algorithm <https://unicode.org/reports/tr14/tr14-51.html> · ICU, Boundary Analysis <https://unicode-org.github.io/icu/userguide/boundaryanalysis/> · Wirote Aroonmanakun, "Thoughts on Word and Sentence Segmentation in Thai," SNLP 2007 <http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~awiwrote/ling/snlp2007-wiwrote.pdf> · Microsoft typography-issues #1116 เรื่อง Angsana New มกราคม 2024 <https://github.com/MicrosoftDocs/typography-issues/issues/1116> · Cadson Demak, Prompt <https://github.com/cadsondemak/prompt> · Type Together, Beginner's Guide to Multiscript Typography <https://www.type-together.com/multiscript-typography-guide> · Noto คำแนะนำการใช้งาน <https://notofonts.github.io/noto-docs/website/use/> · Ishii Genta, Human Science Corporation <https://www.science.co.jp/en/nmt/blog/27655/> · งานเทียบ interlinear กับ parallel กับนักศึกษาเกาหลี 38 คน https://www.researchgate.net/publication/337704420_The_Effects_of_Dual-language_L2_Texts_on_English_Reading_Comprehension_and_Text-type_Preferences · WCAG 2.0 Understanding SC 3.1.2 Language of Parts <https://www.w3.org/TR/UNDERSTANDING-WCAG20/meaning-other-lang-id.html> · WCAG เทคนิค PDF19 <https://www.w3.org/TR/2016/NOTE-WCAG20-TECHS-20161007/PDF19> · WCAG เทคนิค H58 <https://www.w3.org/TR/2016/>

NOTE-WCAG20-TECHS-20161007/H58 · สองแหล่งที่เล่มนี้ไม่รับตัวเลข ระบุไว้ให้
ตรวจได้ <https://www.samui-infotech.com/the-importance-of-thai-typography-in-web-design/> และ <https://thaigraph.com/faq/>